

TÜRK-İSRAİL KRİZLERİNİN TÜRK MEDYASINDA TEMSİL ÖRNEKLERİNİN FAIRCLOUGH'IN SÖYLEM ANALİZİ İLE OKUNMASI *

Doç. Dr. Uğur GÜNDÜZ**
İdris ARIKAN***

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi: 29.08.2018

Kabul Tarihi: 29.11.2018

Özet

Ulus devletlerin büyük bölümünün kurucu miti, homojen bir ulus yaratma ve mevcut topraklar ile iktidarı bu yolla koruma kaygısı olarak ortaya çıkmaktadır. Sözü edilen koruma ve/veya korunma pratikleri dahilinde en çok öne çıkan olgu ise; ulus devlet misyonu çerçevesinde, ulusal-millî değerlerimizi üzerinden tanımladığımız uluslararası ötekilerimiz ve bu ötekilere dair, ulusal tüm araçlarla aldığımız önlem ile ürettiğimiz pratiklerdir. Medya ise, toplumları inandırmada çağın en büyük gücü olarak ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel kaygısı da; 'dördüncü güçten birinci güce' uzanan bir sıfatlandırma çerçevesinde tartışmalara konu olan medyanın, ulusal ve uluslararası kaygı ile çıkarlar ekseninde nasıl ve ne ölçüde işlevsel hale gelebildiğini, Türkiye'de belirginleşen bir örnek olay üzerinden ortaya koyabilmeye yönelmiştir.

Söz konusu yaklaşım; belirli olaylar, konular ve muhataplar üzerinden belirginleşen örneklerle ortaya konulabilmektedir. Örneğin; Türk medyasında bu anlamda öne çıkan konulardan biri de, ilgili medya pratiklerinde açıkça izlenen, 'İsrail devletine bakış' dinamiğidir. Bu çalışma, İsrail devletine bakışa dair, farklı genel yayın politikalarına sahip medya organlarında ortaya çıkan görüş ve dolayısıyla medya metinlerinde temsil farklılığının, özellikle uluslararası kriz dönemlerinde belirginleşen yayımlarda daha net anlaşılabilirliği kanaatinden yola çıkılarak yazılmıştır. Çalışmanın içeriğini oluşturmak için, iktidar miti, dini ve sosyal yargılar üzerinden üretilen yorumlar değerlendirmeye alınmaktadır. Bu çerçevede, Türk basınının İsrail yargısı çeşitli gazeteler ele alınarak, ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye ve İsrail arasında 2009-2010 yılları arasında şekillenen kriz maddeleri ele alınarak incelenmiştir. İncelenen gazeteler, Hürriyet ve Cumhuriyet gazeteleri olmakta, bu gazetelerin her biri dönemin farklı genel yayın politikalarına sahip gazeteleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada gazetelerin ilk sayfalarındaki haberlerin başlıkları ele alınmış, örneklemeler, genel amaçsal söylem analizine uygun şekilde incelenmiştir. İnceleme, 'Söylem bir mücadele alanıdır' diyen Dilbilim Profesörü Norman Fairclough'ın geliştirdiği, eleştirel söylem analizi yöntemine başvurulmuş yapılmıştır. Amaç; başlıklarda seçilen kelimelerin, metnin üreticisi basın-yayın kurumunun kullandığı dilin, iktidarla ilişkisini, ideolojik zeminini, dini bakış açısını ve hedef kitesine karşı nasıl ortaya koyduğunu yansıtmaya yöneliktir.

Anahtar Kelimeler: İktidar, Türk medyası, Kriz, Eleştirel Söylem Analizi, Hürriyet, Cumhuriyet

THE ANALYSIS OF TURKISH - ISRAELI CRISES IN THE REPRESENTATION CASES OF TURKISH MEDIA WITH FAIRCLOUGH'S DISCOURSE ANALYSIS

Abstract

Most of the nation states emerged as constituent states, creating a homogeneous nation, and the existing territories and power as anxiety of protection in this way. The mentioned protection and / or protection practices are the most prominent case; in the framework of the nation-state mission, our international peoples, which we have defined through our national-national values, and the practices that we produce with the measures we take with all national means. The media, on the other hand, have come to the forefront as the greatest power of the century in convincing societies. In this context, the main concern of the study is to determine how and to what extent the media, which is the subject of controversy in the context of an adjective ranging from 'the fourth power to the first one', can become functional in the axis of national and international anxiety and interests.

* Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Gazetecilik Ana Bilim Dalı yüksek lisans programında Doç. Dr. Uğur Gündüz danışmanlığında İdris Arıkan tarafından başarıyla tamamlanan "Türkiye İsrail Krizlerine Türk Basınının Bakışı: Gazete İncelemesi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, ugunduz@gmail.com

*** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Yüksek Lisans öğrencisi, idrisarikan@hotmail.com

The approach; specific events, subjects and addressees. For example; one of the prominent issues in this sense in the Turkish media is the ‘view to the state of Israel’, which is clearly observed in relevant media practices. This study has been written in the opinion of the Israeli government that the difference in representation in media outlets with different general publishing policies and therefore in media texts can be more clearly understood in publications that are evident during international crises. In order to constitute the content of the study, the power is taken into account to evaluate the interpretations produced through religious and social judgments. In this framework, the Israeli judge of the Turkish press tried to put forward various newspapers. In this context, the crisis between Turkey and Israel between 2009 and 2010 has been examined. The newspapers examined are Hürriyet and Cumhuriyet newspapers, each of these newspapers; the period has emerged as a journalist with different general publishing policies. The headings of the first pages of the newspapers were discussed and the samples were analyzed in accordance with the analysis of the general purpose discourse. The method of examination was based on the critique of discourse analysis, developed by Professor of Linguistics Professor Norman Fairclough, who said, ‘Discourse is a field of struggle.’ The aim is to reflect how the chosen words in the titles reflect the language used by the producer-based press, the relationship with power, the ideological background, the religious outlook, and the target mass.

Keywords: *Power, Turkish Media, Crisis, Critical Discourse Analysis, Hürriyet, Cumhuriyet*

Giriş

Medyada söylem analizi yapmak için öncelikle haber kavramını tartışmak gerekmektedir. ‘Haber nedir?’ sorusu aslında her türlü tanımı içine alan, her şeyi ilgilendirebilecek sorunların ortaya konulması için kullanılan bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Haber, en basit anlamıyla bir kişiyi veya toplumu bilgilendirmek ve aydınlatmaktır. Teorik olarak bakıldığında bu bilgilendirme ve aydınlatma sürecinin tüm ideolojik düşünce yapılarından arındırılmış olması gerekmektedir. Haberin dilinin, tarafsız olması şart olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, pratik anlamda gazete sayfalarına yansıyan, televizyon ekranlarında yer alan haber anlatım dili bu özellikten farklılık göstermektedir. Her kurumun kendi düşünce yapısı, dayandığı iktidar odağı, çıkar ve ekonomik ilişkileri “haber dili” denen olguyu farklılaştırmaktadır. Habercilik denildiğinde teorik olarak her ne kadar kamusal çıkarı gözetmek özelliğiyle düşünülse de, günümüz dünyasında ekonomik çıkarlar ve ideolojik yapıların baskınlığı haber dilinde ön plana çıkmaktadır. Haberin ne olduğu, nasıl şekillendirildiği ve propaganda olarak ortaya konulma özelliği bu bölümde ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Haber kelimesinin İngilizcedeki karşılığı ‘News’dir. İngilizce’deki yön tabirler üzerinden şekillenmiş, yani dünyadan tüm bilgilerin yer aldığı vurgusu yapılmış, bu durum İngilizce haber kelimesi türetilirken gözetilmektedir. Haberin, güncel ve ilginç bir olay olması da çok önemlidir. Haberin, nesnel ve gerçeğe uygun bir biçimde sunulması gerekmektedir. Haber metnine gelince teoride, her türlü taraflı değerlendirmelerden uzak durulmalı, söz oyunları yapılmamalıdır ancak pratikte yazılan haberler genelde bu nitelikten yoksun olarak karşımıza çıkmaktadır. Genelde haber, "Her yönde meydana gelen olaylar" olarak ifade edilmektedir.

Girgin (2013: 3-9) haberin tanımını birçok farklı şekilde yapmaktadır;

- *Bir olayın raporudur.*
- *Duyup öğrendiğimizdir.*
- *Gazeteciler tarafından üretilendir.*
- *Gazetelerde, dergilerde, televizyonlarda, radyolardan yayımlanan her şeydir.*
- *Gerçeğin dublörüdür.*
- *Hikâyenin hikâyesidir.*
- *Zamanın raporudur.*

Girgin, haberin ne olduğunu anlatırken, yaşanan olayın diğerinden ayrılmasını da sağlayan bir yönü olması gerektiğini de söylemektedir. Tarafsız biçimde anlatılmalı vurgusu yapsa da, teoride karşılığı olan bu olgunun pratikte uygulandığını söylemek pek de doğru olmaz. Habercilikte en önemli olan konu aslında bireylerin ilgi duymasayken, bunun hikâyeleştirilmesine de haber demek mümkündür.

Amerikan Gazete Editörleri Cemiyeti'nin 1923 yılında yayımladığı gazetecilik kuralları da, haber nedir, habercilik ve gazetecilik nedir, kavramına açıklık getirmektedir. Amerikan Gazete Editörleri Cemiyeti özellikle basın özgürlüğü kavramına dikkat çekmekte, insanlık için hayati bir hak olduğu belirtilmektedir. Ancak kanunla yasak getirilmemiş her konu hakkında tartışma yapılmasının hak olduğu ifade edilmektedir. Buna göre:

Hür basın, enformasyon, tartışma ve sosyal eleştirileri yaymak yoluyla ülkemizde önemli bir fonksiyona sahiptir. Basının, toplumda olup bitenler hakkında haber verme ve eleştiriye açık konuları keşfetme hakkı bulunmaktadır. Basın, serbest enformasyon akışını, kaynaklara serbestçe ulaşma hakkını ve açık tartışmayı engellemeye çalışan hiç kimseden gelen baskılara boyun eğmez. Basının aynı zamanda, farklı görüşleri yayımlama imkânı sağlama gibi bir sorumluluğu da vardır.

Haber, özetle bir olayın gerçeğe uygun şekilde takipçilere aktarılmasıdır. Güncellik önemlidir ama zaman zaman güncel olmayan bir şey de haber olarak kamuoyu ilgisine aktarılabilir. Kimi haberler, kamuoyu ilgisi sonrası dikkati çekebilir, kimi haberlerin kamuoyu yararına olduğu için yayına sürüldüğü ön görülebilir, kimi haberlerin ise sadece “tarihe not düşmek” için yapıldığı var sayılabilir. Haber metinlerinin yazımı için de birçok tür konuşulabilir. Metin kısa, haber dili de yalındır. Haberin nitelikleri de kısa ve öz olarak böyle nitelendirilir.

Tanımların doğalarında reel hayatın ve ilişkilerin şekillendirildiği sosyal süreçlerin olduğu bilinmektedir. Bu süreçlerin sonunda her ne kadar aksi iddia edilse de çoğunlukla yapay gerçekler imal edilip, toplumun sözde kabulüne sunulmaktadır. Doğrular da haber de yerini alabilir ama bu gücün, bunun ortaya konuş biçiminin ve yayımlanmasının çok sınırlı olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Haber aslında bir aracı niteliği taşımaktadır. Yani habercilik, bir şeyi yeniden tanımlamak için de kullanılır, o şeyin yapımında da aracı olarak kullanılabilir. Sosyal ve toplumsal alanda, insanlar ve halk üzerinde bir olgunun varlığı haber üzerinden oluşturulabilir, popülerleştirilebilir, var edilebilir veya yok edilebilir.

Haberin ortaya konulması üzerinden yapılan işi, uygulamayı hafife almak doğru değildir. Haber, bir grubu sınıflandırabilir, bölebilir, farklılaştırabilir, ötekileştirebilir tam aksini de ortaya koyabilir. Bu tamamen dil üzerinden yürüyen bir süreç de olabilir. Yazılan ya da yazılmayan, ortaya konulan veya konulmayan, öne çıkarılan veya çıkarılmayan her konu kamusal anlamda karşılığı olan yapı ve düşüncelere ön ayak olabilmektedir. Bir tanımın nasıl yazıldığı, hangi şekilde ortaya konulduğu da önemlidir. Örneğin, Filistin'in Gazze bölgesini elinde tutan Hamas (İslami Direniş Hareketi) için, “terör örgütü Hamas” veya “direniş örgütü Hamas” demek arasındaki fark, bütün haberin içeriğindeki yönlendirmeyi gözler önüne serebilir. Çok popüler anlamıyla, “köpeğin insanı ısırması değil, insanın köpeği ısırması haberdir” tanımlaması da, “haber” ögesini küçümsemek olarak algılanabilir. Gazetecilik profesyonellerinden olan Hasan Cemal de, bu popüler tanım üzerinden, haber yazım uygulamalarını eleştirmektedir:

Bu habercilik anlayışının ya da tanımının da gittikçe yozlaştırılmakta olduğuna dikkat çekilmelidir. Çünkü bu habercilik tanımına, anlamını tam kavramadan o kadar körü körüne bağlanılmaktadır ki, gün geçtikçe olayların ciddi yanlarını gazetelerden izlemek

adeta zorlaşmaktadır. “İnsanın köpeği ısırması” katı bir kural olarak geçerli kılındıkça, siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin özü gözden kaçırılmakta veya anlaşılmaz hale gelmektedir (Cemal, 2005: 542).

1. Söylem Analizi Yöntemi

Realist ünlü İtalyan filozof Nicollo Machiavelli, 1513 yılında yayımladığı ve uluslararası ilişkilerde referans kitabı haline gelen Hükümdar/Prens adlı kitabında iktidar tanımını yaparken; “Yaşayarak gördük ki zamanımızda büyük işler yapan hükümdarlar öyle sözlerinde duran kişiler değillerdir. Kurnazlıklarıyla insanların akıllarını çelmişler ve sonunda içtenlikli hükümdarlara da üstün gelmişlerdir. İnsanlar öylesine basitler ve günün gereklerine uymayı öylesine iyi bilirler ki aldatmaya kalkan kişi, karşısında aldanmaya hazır birini bulur her zaman.” demektedir (Machiavelli, 2014: 66-67). O dönem, tek gerçeklik üzerinden hareket edilen dönem olarak algılansa da, söylem olgusunu “20. yüzyıl düşünürleri keşfetti” dense de, iktidarın tahakküm mekanizmalarının etkinliği bu ifade de ortaya konulmaktadır. Söylem en yalın anlamıyla, bir konunun anlatım biçimi, yani o konu anlatılırken kullanılan dildir ancak bu tanım yine de eksik kalmaktadır. Söylem sadece dil veya anlatım değildir, söylenen ve söylenmeyenin ideoloji, bilgi, anlatım tarzı, iktidar ve gücün mübadelesiyle eylem dönüştüğü dil pratiğinin oluşumudur. Sözen’e göre, söylemin keşfi sonrası evrensel gerçeklik kavramı ortadan kalkmıştır ve birçok gerçeklik birimi vardır. Geçmişte olan gibi değil, artık gerçeklik söylemle ve söylemin iç dinamikleriyle inşa edilen her şeyin birleşimidir. Her söylem bir gerçeklik inşası olduğuna göre, her söylemin kendi gerçekliği vardır ve söylem baskısı altında kalan kitleler için de o kadar gerçeklik söz konusu olmaktadır (Sözen, 2017: 9).

“Söylemin iktidarının dönemi” denilerek isimlendirilen bu çağda, akıl dahi bir kenara atılarak gerçeklik ve ideal dünya, nihai var oluş açıklamalarının yerini söylemler almıştır. Söylem hayatımızın tamamını kaplayan bir örtü gibidir. Söylemi açıklamaya çalıştığımızda, toplumsal, sosyal, kültürel, ekonomik ve özellikle siyasal alanın tüm yönleri göz önüne alınması gerekmektedir. Belirli bir temele dayandırılmasa da, birçok akademik disiplin tarafından incelemeye değer görülmüş bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söylem analizi denildiğinde, dilin bireysel kullanımının incelenmesi akla gelmektedir. Ancak söylem dediğimizde sadece dil tanımı nasıl yeterli olmuyorsa da burada da söylem analizi tanımı için dili incelemek yeterli değildir. Söylem analiziyle kişilerin konuştukları ve yazdıklarının iletişim değeri açısından işlevleri değerlendirilebilmekte, her türlü eylemin üretim koşulları açısından incelenmesi yapılmakta, cümlelerin yapay sınırları reddedilerek, metnin gerisindeki anlamaya çalışan, nesnel ve somut sonuçlara gerek duymayan, aslında anlatılanı betimleyen bir bakış açısı ortaya konulmaktadır.

Söylem analizi sürecinde de, insanların dil pratiklerinde ne yaptıklarına ve dili nasıl kullandıklarına bakılır. İnsanların söylediklerinin içeriği de önemlidir ancak yeterli değildir. Nasıl söyledikleri kavramının da açıklanması gerekmektedir. Konuşanların kimlikleri ve nasıl konuştukları önemlidir. Söylem analizi bu soruların ötesinde, söylemin arkasındaki durumu ortaya koyan bir yöntemdir. Sözen (2017: 13) söylem analizinin bir meta analiz olduğunu söylemekte, söylem analizinin analiz-inanaliz fikriyle geliştiğini belirtmektedir.

Söylem güç ilişkilerini, ideolojik yapıyı ortaya koyan bilgidен beslenen bir anlayışın sonucudur. Söylem analizinde ise, bu anlayışın tam olarak ortaya konulması için farklı konuşma türleriyle farklı gerçekliklerin gösterilmesi, söylemin dışarıya yani toplumsal yapıya etkisi, politik, ekonomik, siyasi ve askeri güç ilişkileri, kurumsal imaj ve

bağlantılar, oluşturulan düzen veya düzensizliklerin içeriği anlaşılmaya çalışılmaktadır. Toplumsal hayata baktığımızda, aynı kişinin annelik yaparken yaptığı konuşma ve ortaya koyduğu dil formu ile iş hayatında örneğin hâkimlik mesleğini yapıyorsa mesleği sırasında kurduğu dil formu arasında farklılıklar görülmektedir. Tüm toplumsal hayatı, yaşamın akışını ve kurulan ilişkileri açıklamak açısından söylem analizinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak söz konusu tezde daha önce de söylenildiği gibi söylem analizi söylemi objektif olmaktan çok subjektif yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Söylem analizi, birçok sosyal bilimler dalı için kullanılabilir. Ancak Sözen'in Potter ve Wetherel, Mulkey ve Gilbert'in '*Biyokimyacı Söylem*' çalışmasından aktardığına göre söylem analizinin on ayrı konu başlığına ayırmak mümkündür. Bu konu başlıkları öncelikle sözlü söylem analizi çalışmaları için ışık tutar niteliktedir. Öncelikle araştırma soruları ortaya konulmakta, insanlar arasında geçen konuşmalar içerisinden araştırma soruları elde edilmektedir. Ardından konuşma örnek seçimi yapılmakta, araştırmacı temsil niteliği olan örnekleri analiz etmeye çalışır. Kayıt ve belgeler toplandıktan sonra ise, görüşmeler gerçekleştirilmekte, katılımcıların cevap tutarlılığı ölçülmektedir. Yazıya dökme kısmında ise, görüşmeler ve kayıtlar ele alınarak ortaya konulmaktadır. Karar verme aşaması olarak ise, ara verme olarak tanımlanmaktadır. Ara verme sürecinde bulguların nasıl değerlendirileceği konusunda adım atılmaktadır. Analiz, geçerlilik ve bütünlük ve son olarak rapor bölümü de, araştırmanın söylem analizi açısından en belirleyici bölümleri olmaktadır. Uygulama safhası da ise, sonuç bölümü olarak görülmektedir. Sözen, uygulama bölümünün sadece kelimelere bakma anlayışını getirdiği için eleştirilebileceğini aktarmaktadır (Sözen, 2017: 96).

Punch (2005: 215) söylem analizi yaparken geçerli ilkeleri şöyle sıralamaktadır: *Öncelikle, söylem kurallı olarak karşımıza çıkmakta, kurallarla yönetilmekte ve içsel olarak yapılandırılmaktadır. İkinci olarak, söylemin ortaya konuluş biçimindeki diziliş ön plana çıkmakta, kaçınılmaz bir sosyal ve tarihsel hiyerarşik matris oluşturulmaktadır. Bu yapısal durum sonunda her türlü gerçek yeniden üretilmekte, kişisel, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel gerçeklik yeniden üretilerek sunulmaktadır. Son olarak söylemin kendisi de, sosyal ve tarihsel yaşamın içinde önemli dönüm noktalarından biçimlendirilmektedir.*

Yani söylem analizi yapılırken, söylem insan ve toplumsal tecrübeleri yansıtsa da, bu analiz sırasında bu olgular yeniden yapılandırılarak ortaya konulmaktadır. Söylem analizinin niteliksel olarak araştırmaya uygun hale gelmesi için de, özgül biçimde incelemek gerekmektedir. Punch'un aktardığına göre, üç özellik öne çıkmaktadır:

Öncelikle, sosyal pratik olarak konuşma ve metinler ile ilgili olmalıdır. Bunun önemli söz konusu metnin hem dilsel içerik hem de anlam ve temalar açısından uyumlu olması gerekliliğinden gelmektedir. Bu sınıflandırma yapılabildikten sonra ikinci aşamaya geçilip, söylem analizi açısından üçlü açılı bir ilişkiler ağı ortaya konulabilmektedir. Bu üç ayak, söylem analizinin eylem, inşa ve değişebilirlik yönünden açıklanmasından oluşmaktadır. Toplumsal yaşamda insanın yaptıklarını ve eylemlerini anlamak için konuştukları ve yazdıklarını bakmak, bu süreçte hem dilsel geçmişlerini ve dili kullanırken ön plana çıkardığı araçları tanımlamak gerekmektedir. Bu süreç en son aşamasında ise, söylem analizine bakıldığında konuşulan veya yazılanların dilsel retoriğin nasıl bir tarzda ortaya konulduğu anlaşılmaya çalışılmaktadır (Punch, 2005: 216).

Punch, özellikle söylem versiyonlarının sonuç olarak ortaya çıkanla nasıl bir ilişki içinde olduğunu da görmeye gayret etmektedir. Söylem versiyonlarının gerçek veya olası seçeneklere karşı nasıl ortaya konulduğu önemlidir. Haber anlamında bakıldığında söylem

çözümlemesi denilince akla ilk gelen isimler, Teun A. van Dijk ve Norman Fairclough'dur. Haber metinleri dünyadaki sosyal ve politik inançların oluşumu konusunda anahtar bir role sahiptir. Birçok kişi gündelik haberleri takip ederek, inanç ve düşünce yapılarını şekillendirmektedir. Haberler üzerinden ön yargılar ve gerçeklikler üretilmekte, haber tekelleri sayesinde toplumsal yapı ve ülkeler yanlış yönlendirilebilmektedir. Van Dijk'in incelemesinde öne çıkan üç önemli nokta vardır, haber metin analizi, metin anlambilimi ile yerel ve küresel tutarlılık. Sözen'e göre, bu üç öge üzerinden öncelikle haberin hangi politik, ideolojik ve sosyolojik etkiye sahip olduğu ortaya konulmaktadır. Ardından ikinci safhada, metnin anlambilimine ışık tutularak, söylemin tamamına yönelik kelime, cümle ve paragraf bütünlüğü oluşturulmaktadır. Son safhada ise, yerel ve küresel tutarlılık açısından zaman, durum, sebep ve sonuç bağlantıları ortaya konulmaktadır.

Van Dijk söylem analizi için başlıca ilkelerini kısaca şöyle belirtmektedir:

- *Söylem çözümlemesi, bilgi herhangi bir değişime uğramadan yapılmalı, metin ve sözlü konuşmanın doğallığı ve gerçekliği tahrir edilmeden incelenmelidir.*

- *Söylemin bağlamı çok önemlidir, bağlam her türlü zaman ölçüsü, söylemin alışverişi yani tarafları, sosyal yapı, bilgi formu ve değerleri üzerinden meydana gelmektedir.*

- *Söylemin bağlamı sosyal yapının dışında değildir, nasıl normlar ve değerler varsa bunun hangi sosyal yapı içinde ortaya çıktığı da, söylemin toplumdaki soyutlanamayacağı ortaya konulmalıdır.*

- *Söylemin incelenmesi sırasında her türlü hiyerarşik katman, söylemin düzeyi, aralarındaki sosyal, politik ve güç ilişkileri incelenmelidir. Ayrıca söylem dili, dilin pratiklerini, sesleri, söz dizisini, etkileşimi dikkate almaktadır.*

- *Söylemde ortaya konulan anlamında da önemi büyüktür. Söylem çözümlemesi yapılırken, anlam ortaya konulmakta, durumsal açıdan incelenmekte ve nedeni araştırılmaktadır (akt. Gür,2013:190).*

Kullanılan dilin, metnin veya hitabetin söylem analizi olarak incelenmesi özellikle 2. Dünya savaşı sonrası dönemde, 1960'ların ardından konuşulmaya başlanmış ve tartışma zemini haline getirilmiştir. Tartışmalı biçimde ortaya konulan çalışmalarla dilbilimciler dili, dil pratiğini ve ortaya çıkan ürünü analiz etme girişimlerine başlamışlardır. Dilbilim üzerinden söylem analizi, bu dönemden sonra önemi artan bir alan haline gelmiştir.

2. Fairclough'un Eleştirel Söylem Analizi

Le Bon'un Kitleler Psikolojisi adlı kitabında (Le Bon,2013:5-6) ifade ettiği üzere; *"Değişmenin temelinde iki esaslı olgu vardır: Birincisi medeniyetimiz bütün unsurların kaynağı olan dini, siyasi ve sosyal inançların tahrir edilmiş olmasıdır. İkincisi ise, bilim ve teknikte yeni buluşlarının doğurduğu, yepyeni yaşama ve düşünme şartlarının meydana gelmesidir."* Aslında söylem analizi de değişimi açıklama ideali üzerinden hareket etmekte, sosyal, ekonomik, güç ilişkileri üzerinden yapısal durumu ortaya koymak istemektedir. Çalışmada daha önce de söylendiği gibi, söylem analizi denildiğinde alanında en yetkin isimler Teun A. van Dijk ve Norman Fairclough olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijk ve Fairclough'un alanında özellikle yararlandığı söylem analizi türü ise eleştirel söylem analizidir.

1996 ile 1998 yılları arasında yaptığı çalışmalarla Fairclough ve Wodak'ın söylem analizi alanında ortaya koyduğu önemli noktalar şöyle özetlenmektedir:

Öncelikle söylem analizi sosyal problemlere yönelmekte, bu problemleri dilin yapısal ve değişimsel anlamda öncelikleriyle belirlemekte, gösterge bilimi açısından üretilmesini yorumlamaktadır. Toplumda var olan güç ilişkileri doğası gereği aynı zamanda söylemlerde yer almaktadır. Söylem analizlerinde bu durum da ortaya çıkarılmaktadır. Bu dilsel değişim, söyleme dayalı analizle oraya konulmaktadır. Söylem tarihseldir, dil gibidir ve geçmişle bağlarını muhafaza etmektedir. Analiz yaparken bu faktörü de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Söylemi kültür ve toplum belirlerken, aynı zamanda karşılıklı bir ilişki oluşmakta, söylem de toplumu ve kültürü değiştirip dönüştürebilmektedir. Söylemin sosyal bir eylem olduğu bir gerçektir, metin ve sözlerin toplum üzerinde etkisi olmaktadır. Söylem tarafsız değildir, ideolojik bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. İdeolojilerin, güç ilişkilerini de üreten toplumu değiştirmeye çalışan yollar olduğunu unutmamak gerekmektedir. Söylemler dünyayı yeniden tasarlar ve yorumlar, bir şeyi biçimlendirir ve yeniden üretir. Söylem analizi yorumlayıcı ve açıklayıcı bir nitelik göstermek zorundadır (Akt. Gür, 2013: 190).

Norman Fairclough'un çalıştığı alan olarak dil, iktidar ve ideoloji ön plana çıkmaktadır. Fairclough, bu üç öge arasındaki yapısal durumu eleştirel söylem çözümlemesi üzerinden incelemektedir. Fairclough'a göre (Torfing,1999'dan akt. Durna ve Kubilay, 2010: 68-69) söylem üç ögenin birleşimi olarak görülebilir: Söylemsel, toplumsal pratik ve metin. Metin üretimi, tüketimi ve dağıtımı söylemsel pratik safhasında yer almaktadır. Medya çalışmaları alanında da Fairclough, önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Fairclough, çalışmalarının çoğunda medya metinlerini amprik malzeme olarak kullanmaktadır. Fairclough'un ayrıca yaklaşımını medya söylemine uyguladığı Media Discourses adlı bir çalışması bulunmaktadır.

Eleştirel söylem analizinin hedefi ortaya konulan metni sistemli bir şekilde ayrıştırma, açıklama ve çözümlemektir (Büyükkantarcıoğlu,2012:166). Eleştirel söylem analizi, "Bakmak ve görmek arasındaki farkın bilimsel yöntemleştirilmesi" tanımı üzerinden hareket eden bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Eleştirel söylem analizi, ortaya konulan haber metnindeki ideolojik unsurların ve güç ilişkilerinin zaman zaman aksi olsa da dil içerisinde kolayca görünmeyeceği tezi üzerinden hareket etmektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2012:167).

Fairclough'a göre eleştirel söylem analizi üç aşamalı, bir analizdir. Bunlardan ilki metin incelenmesidir. Metin incelenmesine göre, ilk aşamada metinde, metni üretenin ideolojik düşünce yapısı ve dünya görüşü bir nebze de olsa ortaya konulmaktadır. Metnin ideolojik yapısı, metinde yer alan ifadelerden, kelimelerden ve cümlelerden anlaşılabilir. Metindeki sözcük seçimi ideolojik örüntüyü anlamak için değerlendirilmektedir. İkinci aşamada ise, söylemin diğer söylemlerle etkileşimi ön plana çıkmaktadır. Yani, söylem aslında tek başına bir şey inşa etmektense, daha önceki metinler üzerinden kurulan varsayımları destekler nitelikte olabilmektedir. Aynı zamanda böylece, önceki varsayım ve tecrübeler, bireye bırakılmakta, söz konusu metinde nelerin söylenerek, nelerin kastettiği yorumu takipçiye bırakılmaktadır. Son aşamada ise, bağlam analizi ortaya çıkmaktadır. Fairclough bu aşamayı "ifade değeri" tanımıyla anlatmaktadır. Bağlam analizinde, metin üreticisinin sosyal ve siyasal durumu ön plandadır. Metni yazanın kendisini hangi sosyal gruba koyduğu, nasıl bir düşünsel birliktelik içinde olduğu, öteki konumunu nasıl oluşturduğu anlaşılmaya ve aktarılmaya gayret edilmektedir (Gölbaşı'ndan akt. Bal, 2012: 245).

3. Türk-İsrail Krizlerinin Türk Medyasında Temsil Örneklerinin Fairclough'un Söylem Analizi ile Okunması

Söylem tarafsız değildir. Bu anlatım aslında söylem analizinin önemini de ortaya koymaktadır. Sözen'in aktardığına göre, saf söylem diye bir şey yoktur. Söylemler hiçbir zaman, hiçbir şekilde ve hiçbir yerde tarafsız bir rol üstlenemez. Subjektivitenin bir ürünü olarak nesnel durumları açıklamaz, sadece sosyal hayatın verileri olarak ortaya konulmaktadır (Sözen, 2017: 25). Söylem denildiğinde Türk toplumunda da temsil örnekleri görmek mümkündür. Türkiye toplumunda sıkça tartışılan söylemlere 'laik söylem', 'İslamcı söylem', 'bölücü söylem', 'şiddet söylemi', 'milliyetçi söylem', 'otoriter söylem' veya 'cemaat söylemi' örnek olarak verilebilmektedir.

Türk-İsrail ilişkilerinde ilk kriz olarak Davos gösterilse de, ilişkilerin gerilmeye başlaması, 27 Aralık 2008 tarihindeki, İsrail'in Gazze'ye başlattığı saldırı sonrasında denk gelmektedir. İsrail'in özellikle sivil kayıplarını göz ardı eden tutumu ve savaş sonrası Dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan'ın İsrail'e yönelik 'devlet terörü' açıklaması ilişkilerin daha sonraki dönemde ne kadar kötüleşebileceğinin işareti olarak gösterilmektedir.

Çalışmanın konusu, bu dönemden sonra başlayan Türkiye-İsrail krizleri üzerine yoğunlaşmaktadır. 4 ayrı kriz konusu ele alınmakta, bu krizler, 30 Ocak 2009'daki 'Davos Krizi', 15 Ekim 2009'daki 'Dizi Krizi', 13 Ocak 2010'daki 'Alçak Koltuk Krizi' ve 31 Mayıs 2010'daki 'Mavi Marmara Krizi' olarak sıralanmaktadır. Çalışmada, bu krizlerin nasıl oluştuğu açıklanmakta ve aşağıda bahsedilen gazetelerin ilk sayfalarında yer alan başlıklar ve içeriğinde öne çıkan haberler üzerinden inceleme yapılmaktadır.

Fairclough, söylemi tanımlarken, güç ilişkilerini göz ardı etmemiş, 'iktidar yapıları' tarafından ortaya konulduğunu söylemiştir. Bu biçimlendirme sadece bir kez değil, birkaç kez yapılmaktadır. Söylem bu süreçte hem biçimlendirilip hem de yeniden üretilmekte hatta dönüştürülmektedir. Sonuç olarak, tüm bu süreç sonunda iktidarın ve güç sahiplerinin istediği doğrultuda bir söylem oluşturulmaktadır. Bu düşünce yapısı, günümüz iktidar yapılarının toplumun her alanında etkin olduğunun da bir kanıtı niteliğindedir. İktidar odakları, söylem-ideoloji mantığı içerisinde hareket etmekte, bu nitelikte yayın ve yayımcılığın önünü açan adımlar atmışlardır. Her türlü iktidarın kendi söylemi medyada gücü doğrultusunda yer alırken, söylemle yeni bir dünya algısı üretilmekte, ilişki ağı yaratılıp, ilişkiler ağı ortaya konulurken -, 'ben' ve 'öteki' ayrımı yapılmaktadır. Her türlü yayın organı bir iktidar odağı açısından bir söylem üretirken, takipçilerine de o kaygıyı iletip gerçeği oluşturmakta, takipçilerin gerçek olgusu değişikliği üzerinden hareket kabiliyetini oluşturmaya çalışmaktadır.

3.1. Davos Krizi İncelemesi

'Davos Krizi', o tarihteki Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'la İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres arasında yaşanan bir olaydır. 30 Ocak 2009'da İsviçre'nin Davos kentinde yapılan Dünya Ekonomi Forumu sırasında meydana gelmiştir. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, moderatörlüğünü ABD'li gazeteci David İgnatius'un yaptığı panelde, dönemin İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e tepki göstererek, salonu terketmiş, bu olay dünya siyaset sahnesinde büyük yankı bulmuştur. Erdoğan, Moderatör David İgnatius'a tepki göstererek kendisine az söz hakkı verildiğini belirterek, İsrail Cumhurbaşkanı Peres ve Tel Aviv yönetimini sert şekilde eleştiren ifadeler kullanmıştır. Uluslararası ilişkilere 'One Minute' vakası olarak geçen olay sırasında Erdoğan'ın sözleri İsrail tarafında büyük tepki çekmiş, bu olay sonrası iki ülke ilişkileri bir daha eski istikrarına dönmemiştir. Olay Türkiye'deki gazetelerde genişçe yer bulmuş, tüm gazeteler günlerce olay üzerinden haber ve yorum yazılarına yer vermiştir. Çalışmada ele alınan gazeteler, Hürriyet Gazetesi ve Cumhuriyet Gazetesi'dir. Bu iki gazete de olay sonrası haberlere yer vererek, kendi yayın politikaları açısından durumu takipçilerine iletmiştir.

Öncelikle dönemin ana akım medya konumundaki Hürriyet Gazetesi ele alınırsa, 30 Ocak 2009 tarihli Hürriyet Gazetesi, “Davos Ruhü Öldü” manşetiyle yayımlamıştır. Haberde, Davos’taki panelde şok edici bir olayın yaşandığı belirtilerek, Erdoğan’ın moderatöre de kızdığı ifade edilmiştir. Erdoğan’ın ‘Benim için Davos bitmiştir’ sözleri de haberde yerini almıştır. Haberde başka detaylara da yer verilmiştir;

PERES’E İKİ MİSLİ SÖZ HAKKI: İsrail Cumhurbaşkanı Peres’in, hiddetli tavrı ve yükseltmesi tansiyonu patlattı. Erdoğan, panelin moderatörü Ignatius’un, kendisine 12 dakika, Peres’e 25 dakika vermesine tepki sert gösterdi ve 1 dakikalık söz hakkı istedi

BAŞBAKAN’A ELLE MÜDAHALE: Erdoğan, “Sayın Peres, benden yaşlısın sesin çok çıkıyor. Sesinin bu kadar yüksek çıkması bir suçluluk psikolojisinin gereğidir.” dedi. Moderatör ise, Erdoğan’a elle müdahaleye kalktı. Tepkisinin moderatöre olduğunu söyleyen Başbakan Erdoğan, “Ne İsrail halkını, ne Cumhurbaşkanı Peres’i ne de Musevi halkını hedef aldım” ifadeleri kullandı.

O MODERATÖR DİASPORANIN TETİKÇİSİ: Başbakan Erdoğan, paneli yöneten David Ignatius’un omuzuna uzanan ellerine tutarak sözlerine devam etti. Davos moderatörü Ignatius, Washington Post Yazarı. Ermeni Lobisine yakın duruşuyla bilinen Ignatius, Erdoğan’ın Ortadoğu Politikasını da eleştiriyordu (Hürriyet, 30.01.2009).

Hürriyet Gazetesi’nin haberi, özellikle fotoğraflarla desteklenmiştir. Erdoğan’ın İsrail Cumhurbaşkanı’na karşı seslenişi ve salonu terk etmesi fotoğraf kareleriyle anlatılmıştır. Haberin anlatımında olayın gelişimi detaylı şekilde dile getirilmiş durumda. Hem Başbakan Erdoğan’a yapılan hareket hem de olayın yurtdışındaki basın yayın organlarına yansımaya haberde yer verilirken, Başbakan Erdoğan’ı tutumunun haklılığından bahsedildiği görülmekte. Ayrıca, olaya dâhil olan moderatörün de geçmişinden bahsedilerek, haberde bahsedilen haksız tutumun programlı olmasa da geçmişten gelen nedenleri olduğuna vurgu yapılmakta, olayın çerçevesine “milliyetçi” bakış açısı katılmaktadır. Ermeni lobisine yakın ifadesiyle, geçmiş vurgusu yapılmaktadır.

Hürriyet Gazetesi bir sonraki baskısı 31 Ocak 2009 günlü gazetesinde de olaya geniş şekilde yer vermektedir. Haberde özellikle uluslararası kamuoyunun tartışıldığına vurgu yapılmaktadır. Erdoğan’ın İsrail Cumhurbaşkanı’na yönelik çıkışı ve panelden ayrılması dünyada en çok konuşulan konular arasında denilmiştir.

DÜNYA BU HAREKETİ KONUŞUYOR: Haaretz: İsrail’in Heron insansız uçak satışını tamamlaması bekleniyor. İki ülke savunma ihtiyaçları nedeniyle birbirine bağlı. Jerusalem Post: Başbakan Erdoğan kıpkırmızı yüzüyle hışmıyla sahneyi terk etti. İran Devlet Televizyonu: Türkiye Başbakanı halkının duygularına tercüman oldu. La Vanguardia: İki ülke arasındaki ittifakın bozulma ihtimali var. Komsomolokaya Pravda: Türkiye Başbakanı ülkesinde milli kahraman oldu (Hürriyet,31.01.2009).

Hürriyet Gazetesi’nin 31 Ocak 2009 tarihli sayısının ilk sayfasında olayla ilgili diğer haberlere de yer vermiş durumdadır. Gazete ulusal bakış açısını ortaya koyarak, kurucu lider üzerinden Erdoğan’ın açıklamasını sütunlarına taşımaktadır. Erdoğan’ın “Atatürk’ten öğrendik” sözüyle Cumhuriyet’in kurucu değerlerine atıfta bulunmaktadır. Erdoğan çıkışını Gazi Mustafa Kemal’in Çanakkale Savaşı’nda askerlere söylediği “Ben size ölmeyi emrediyorum” sözüyle destekleyerek, yaptığı çıkışın Türkiye’nin ulusal onuruyla ilgili olduğu vurgusu yapmaktadır. Erdoğan, “Biz Türkiye’nin saygınlığını korumayı düşünüyoruz. Bir taraftan bu mücadelelerin içinden gelen bir milletin torunu olacaksın, diğer taraftan şu ne der, bu ne der diyeceksin. İzzetimizle, onurumuzla kimseyi oynatmayacağız. Bazı monşerler bunu anlamakta zorluk çekebilir. Onlar böyle yetişti.

Gölgesinden korkanlar bunu anlamakta zorlanabilirler. Bizim yönetim anlayışımız Türkiye'nin ali menfaatlerini itibarını korumak üzerine kurulu. Biz, hükümetimiz kazansın diye değil Türkiye kazansın diye hareket ediyoruz" ifadesini kullanmıştır (Hürriyet, 31.01.2009).

Hürriyet Gazetesi'nin 31 Ocak 2009 tarihli diğer haberlerinde de olayla ilgili bakış açılarına yenileri eklenmiş durumdadır. Krizin perde arkası aktarılırken, diğer siyasilerin yorumlarına da yer verilmiştir. Özellikle Erdoğan'ın siyasi çizgisine uzak olan 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in açıklamaları ve eleştirileri de gazetede yer bularak, "Bir takım faturalar çıkar, ama ne zaman, nasıl çıkar, farkına varamazsınız" denilmiştir. Erdoğan'a destek açıklamaları da gazete sütunlarına taşınırken, özellikle milliyetçi çizgisiyle bilinen MHP'nin lideri Devlet Bahçeli'nin Erdoğan'ın Türkiye'nin onurunu koruduğu sözleri ön plana çıkarılmıştır (Hürriyet, 31.01.2009).

Gazete 31 Ocak 2009 sayılı sayısının ön sayfasının tamamını olaya ayırmış durumdadır. Hem dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarına yer vermiş hem de muhalefet liderlerinden Bahçeli'nin desteğini takipçileriyle paylaşmakta. Destek mesajlarının yanı sıra eleştiri de yapılmış. Özellikle dönemin iktidarıyla uzlaşma içinde olmadığı bilinen 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in açıklamaları, iktidara yönelik hem uyarı hem de eleştiri niteliğinde. Özellikle, uzun yorumun 17. sayfada yer aldığına işaret edilmesi, takipçilerinin dikkatini çekme amaçlı olduğu anlaşılmaktadır.

Hürriyet Gazetesi 5 Şubat 2009 tarihli haberinde ise, "İsrail sokağı ne diyor?" başlığı bulunmaktadır. Haberde, "Hürriyet, Başbakan Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanı Peres'e 'çıkışının' ardından İsrail sokaklarında nabız tuttu" denilmektedir.

İSRAİL SOKAĞI NE DİYOR?: "Oded Granot (1. Kanal yorumcusu): Erdoğan'a saygı duyuyorum. Ama Ortadoğu'da barış adına daha tarafsız ve kucaklayıcı olmalı.

Momo Uzsınay (İsrail'deki Türkiyeliler Birliği Başkanı): Burada herkese, 'Türkiye'de bize nefret artıyor tedirginliği' hakim oldu. Bunun önüne geçilmesi lazım. Bunda en büyük rol Erdoğan'ın."

Gilad ve Eran (İki genç): "İsrail'de belki de tek dostumuz olan Türkiye'de film koptu mu bize karşı endişesi başladı. Antalya'ya gidecektik. Geçen hafta sonu iptal ettik. Türkler bana göre bu bölgede bize en yakın insanlar." (Hürriyet,05.02.2009).

Hürriyet Gazetesi, krize sayfalarında geniş şekilde yer vererek, iki toplum arasındaki görüş farklılıklarını sütunlarına taşımıştır. Gazetenin muhabirleri, İsrail'e giderek değişen ve kötüleşen İsrail-Türkiye ilişkilerinin İsraililerin gözünden yansıtmıştır. Özellikle İsrail'de halktan insanlarla yapılan sokak röportajlarında görüş bildiren kişilerin Türkiye'deki siyasi iktidarla olan ilişkilerin daha da kötüleşmemesi konusunda uyarı niteliğinde beyanlar verdiği görülmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi ise, o dönemde hükümete muhalefet eden basın organları arasında gösterilmektedir. Haberlerinde, hükümetin yanı sıra hükümete muhalefet eden çevrelerin de görüşlerine yer vermektedir. 'Davos'ta gerginlik' manşetli haberde, Erdoğan'ın eleştiri yapınca sözlerinin kesildiği belirtilerek, diplomatik teamüle uygun değil mesajı verilmiştir. Ayrıca haberde, Peres'in sözlerine de yer verilmesi gazetenin iktidara karşı duruşunu da ortaya koymaktadır.

ÖLDÜRMEYİ İYİ BİLİRSİNİZ: Peres Erdoğan'a dönerek, "Sizin başınıza roket atılsa siz ne yapardınız? Gazze'ye yardımı Hamas engelliyor" dedi. Peres'e karşılık, "Sesin

yüksek çıkıyor. Bu suçluluk psikolojisi. Siz öldürmeyi iyi bilirsiniz" diyen Erdoğan, " Benim için Davos bitmiştir" diyerek salonu terk etti.

PERES ÖZÜR DİLEDİ: *Peres'in Erdoğan'ı telefonla arayarak özür dilediği öğrenildi. Peres'in Erdoğan'a, "Amacım sizi kişisel olarak eleştirmek değildi. Ben Hamas'la ilgili yanlış bilgileri düzeltmek istedim. Sesimin yükselmesini kişisel bir kızgınlık olarak algılamayın. Özür dilerim. İlişkilerimiz sürecektir" dediği belirtildi. Panel sırasında Emine Erdoğan'ın ağladığı görüldü.*

KRİZE FARKLI YORUMLAR: *Başbakan'ın üslubu ve tavrı farklı yorumlara neden oldu. CHP'li Öymen, "Terör örgütü kabul ettiğiniz Hamas'ın sözcülüğüne soyunuyorsunuz. Diplomaside böyle bir üslup yok. Türkiye'nin prestijini zedelediniz. Medeni dünya için Erdoğan bitmiştir" dedi. Emekli Büyükelçi Batu, "Doğru sözleri yanlış bir adam ve yanlış bir yerde söylüyor." görüşünü kaydetti (Cumhuriyet,30.01.2009).*

Cumhuriyet Gazetesi, Davos Krizi ile ilgili sıcak haberinde, 30 Ocak 2009 tarihli haberinde, diğer gazeteler gibi olayın nasıl olduğunu anlatmıştır. Haberde, Erdoğan'ın dönemin İsrail Cumhurbaşkanı Peres'e olan sözleri yayınlanmıştır. Diğer iki gazeteden farklı olarak ilk günkü manşetinde de, özellikle ana muhalefet kanadından görüşlere de yer vermiş, CHP'den gelen açıklama üzerinden Erdoğan'ın üslubunu eleştirmiştir. Haberde özellikle uluslararası arenada uzman sayılabilecek emekli bir diplomatın açıklamalarına yer verilerek, Erdoğan'ın yaptığının yanlış bir adım olduğu kanaatinin oluşmasını desteklemiştir. Bu süreç aynı zamanda Türkiye'nin AK Parti sonrası değişen, dönüşen ve özellikle muhalefetin tepkisini çeken dış politikaları konusunda ilk ve önemli kırılma anlarından biri olarak görülmektedir. Gazete sonraki haberlerinde de olayın içeriğinin yanı sıra dış tepkiye yer vererek, hükümetin aleyhine olabilecek dış tepkileri de sütunlarına taşımıştır. Olayın dünyada büyük yankı bulduğunun belirtilen olayda, 'Davos'taki en büyük kriz' vurgusu yapılarak, batılı gazetelerin olayı skandal olarak duyurduğu belirtilmiştir. Ancak Suudi Arabistan gazetelerinin olayı yok saydığı ifade edilmiştir.

DÜNYA TARTIŞIYOR: *ABD, Avrupa ve İsrail basını krize odaklanırken Suudiler kayıtsız kaldı.*

DAVOS TARİHİNİN EN BÜYÜK OLAYI: *Amerikan Yahudi Komitesi, İsrail'e yönelik korkutucu suçlamalara sessiz kalınmayacağını vurguladı. Komiteden yapılan açıklamada, "Erdoğan'ın öfke nöbeti, artan Yahudi düşmanlığına benzin dökmek gibi" ifadelerine yer verdi. Washington Enstitüsü Türkiye Uzmanı Soner Çağaptay ise, Başbakan Erdoğan'ın Davos'taki tutumunun bir kaza olmadığı yorumunu getirdi. ABD'nin Ankara Büyükelçiliği ise, yaşananları "talihsizlik" diye niteledi (Cumhuriyet,31.01.2009).*

Cumhuriyet Gazetesi bir gün sonraki baskısında olaya yönelik uluslararası tepkilere yer verirken, özellikle Suudi Arabistan'ın kayıtsız tavrına yer vererek, hükümetin o dönemde yakın bir görüntü çizdiği Riyad yönetiminden dahi yeterli tepkiyi alamadığı vurgusunu yapmaktadır. Haberde özellikle batı ülkelerinin olaydan rahatsız olduğu 'uygun bir dille' anlatılmıştır. Gazete olayla ilgili ABD'de yaşayan Türk uzmanlardan görüş alarak, olayın 'dış politika kazası' olmadığını vurgulamaya çalışmış, dönemin hükümetinin Ankara'nın dış politikasını değiştirdiği mesajını vermektedir. Olayla ilgili ABD'deki 'güçlü' Yahudi lobilerinden gelen tepkiler dile getirilmiş, ABD'nin de kayıtsız kalmadığı belirtilmektedir. Gazete, Türkiye'nin dış politikasının değiştiğini ve hükümetin bundan sorumlu olduğunu göstererek muhalif bir dil kullanımına öncelik vermiştir.

ERDOĞAN İÇ POLİTİKAYA OYNADI: *DSP Lideri Sezer, Erdoğan'ın çıkışıyla ilgili olarak, "Gazze'deki katliama karşı durmak, sokak kabadayılığı üslubuyla değil, devlet*

adamı niteliğiyle olmalı" dedi. CHP'li Özyürek, "Tepkiler doğaldır ama tepkisi abartılı olmuştur" görüşünü dile getirdi. Eski Dışişleri Bakanlarından Mümtaz Soysal da Erdoğan'ın tavrını, "İç politika açısından başarılı sayılabilir. Dış politikada değil" diye değerlendirdi.

LOZAN TUTANAKLARINI OKUSUN: Diplomasi uzmanları, Erdoğan'ın Davos'taki tavrını eleştirdi. Emekli Büyükelçi Orhan Aka, Türkiye'nin "Ortadoğulaştığını" söyledi. Prof. Dr. Hüseyin Bağcı ise, Türkiye'nin Ortadoğu'da taraf tutmaya başladığını belirterek, "Uluslararası ilişkilerde bir konuşma kalıbı vardır. Sayın Başbakan'a Lozan tutanaklarını okumasını tavsiye ederim" dedi.

ERDOĞAN YANITLADI: Başbakan Davos'taki krizle ilgili kendisini eleştirenlere, "Türkiye üçüncü dünya ülkesi değil. Biz kabile devleti değiliz" yanıtını verdi. Erdoğan, Türkiye'nin güçlü bir ülke olduğunu belirterek, dış politikalarının gündem belirlemek üzerine kurulu olduğunu söyledi (Cumhuriyet,31.01.2009).

Cumhuriyet Gazetesi'nin 31 Ocak 2009 tarihli diğer haberinde de hükümete yönelik eleştiriler özellikle siyasetçilerin ağzından yer bulmuştur. Muhalefetteki parti liderlerin sözleriyle, hükümete tepki verilmiştir. Ayrıca ABD'den gelen tepkinin 'sözle olmasa da icraat' açısından verildiği mesajı verilerek, ziyaret haberi sütunlara taşınmıştır. Tüm eleştirilere rağmen Başbakan Erdoğan'ın açıklamasına da kısa bir şekilde yer verilerek, hükümetin görüşü de dile getirilmiştir. Ancak haberin kapladığı yer açısından, 'destek amaçlı değil bilgi amaçlı' olduğu anlaşılmaktadır.

Davos Krizi, Türkiye-İsrail arasında Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı sırasında gerilimin arttığı ve ilişkilerin bir daha asla eski düzeyine erişmediği olay olarak görülmektedir. Hükümetin 7 yıllık iktidarı döneminde yaşanan ilk uluslararası kriz olarak göze çarpan olay aynı zamanda 'Türkiye batı bloğundan ayrılıyor' iddialarının çokça dile getirildiği dönemin başlamasına neden olmuştur. Türk medyası olayı, siyasal, ekonomik, ideolojik ve çıkar ilişkileri açısından ele almış. Daha sonraki dönemlerde yaşanan iç politik ve çıkar çatışmalarının da Türkiye-İsrail krizlerine bakış açılarının haber kaynakları açısından değişmesine yol açmıştır.

Hürriyet gazetesi, Davos Krizi'ne genel olarak ulusal bakış açısından ele alarak yer vermiş ancak eleştirileri de sütunlarına taşımıştır. Cumhuriyet Gazetesi ise, Erdoğan'ın açıklamalarına yer verirken, özellikle muhalefetin söylemlerine de sütunlarına yer vererek, muhalefetin tepkisini dile getirmiştir. Türk siyasi hayatındaki ilişkiler dönemsel olarak değişiklikler göstermekte, bu değişiklikler medyaya da bazen kısa dönemde, kısa dönemde olmasa da uzun dönemde yansımaktadır.

3.2. Dizi Krizi İncelemesi

"Davos Krizi" sonrası Türkiye ve İsrail arasında ikinci gerilim, "Dizi Krizi" olarak adlandırılmıştır. Anadolu Kartalı Tatbikatı'nın uluslararası bölümünün ertelenmesi sonrasında denk gelen dönemde devlete bağlı Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nda yayınlanan "Ayrılık: Aşkta ve Savaşta Filistin" adlı yapımda senaryo gereği yaşananlar İsrail'in tepkisini çekmiş, iki ülke arasında karşılıklı açıklamalar gündemde geniş şekilde yer almıştı.

"Dizi Krizi" olarak adlandırılan olay, Türk medyasında da farklı şekilde yer almıştır. Gazeteler, kendi bakış açıları üzerinden olayı sütunlarına taşıyarak, krizin İsrail-Türkiye ilişkilerini yansımalarını ve iç politikaya yansımalarını ortaya koymuşlardır. Ana akım medyanın öncüsü olarak tanımlanan Hürriyet gazetesi de, krizle ilgili haberlere yer vermiştir. 'İsrail'le Ayrılık' manşeti atılan haberde, krizin daha önceki Türkiye'nin İsrail'in

katılmasını engellediği Anadolu Kartalı Tatbikatı sonrası yeni gerilim olduğu belirtilmiştir. Haberde İsrail basınında yer alan tepki mesajları ön plana çıkarılırken, Tel Aviv'deki Türkiye Büyükelçiliği Geçici Maslahatgüzarı Ceylan Özen'in, Dışişleri Bakanlığı'na çağrıldığı ifade edilmiştir. Haberde, dizide İsrail askerlerinin Filistinli babanın başının üzerine kaldırdığı bebeği öldürdüğü yazılıyor.

İSRAİL ASKERLERİ BEBEĞİ VURUYOR: Dizide Gazze operasyonu sırasında yaşanan bir aşk öyküsü anlatılıyor. İsrail askerleri, dizideki sahnelerden birinde, küçük bir kız çocuğunu duvar dibinde kurşuna diziyor.

İSRAİL'İN TEPKİSİ: İsrail Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman, "Bu, ciddi bir provokasyondur ve ayrıca devlet desteğiyle yapılmıştır. İsraili askerleri, barbar katiller olarak gösteren bir dizinin düşman devletlerce bile yayınlanması yakışmaz" dedi (Hürriyet,16.10.2009).

Hürriyet Gazetesi'nin 16 Ekim 2009 tarihli sayısında olay açıklanmış ve İsrail'in tepkisine yer verilmiştir. Haberde, Türkiye tarafından herhangi bir cevap yer almamıştır. Ankara'nın olaya yönelik resmi tepkisi henüz ortaya konulmamış olmaktadır. İlk haber olarak herhangi bir eleştiri ya da destek ifadesi metinde yer almamaktadır.

REYTING 0.8 KRİZ YÜZDE 100: TRT'de yayınlanan İsrail askerlerinin Gazze'de uyguladıkları şiddeti yansıtan Ayrılık dizisi, yüzde 0.8 reytingine karşılık, İsrail ile Türkiye arasında yüzde 100'lük bir kriz yarattı.

NETANYAHU: DİZİ TAM DÜŞ KIRIKLIĞI: İsrail, "Kışkırtmalara tepkisiz kalamayız" diye nota verdi, "Dizide eli kanlı denem askerler, 1999 depreminde yardımınıza koştu" dedi. Başbakan Netanyahu konuştu: "Düş kırıklığına uğradım. Birlikte çalışmaya döneceğimizi umuyorum" (Hürriyet, 17.10.2009).

Hürriyet Gazetesi kriz baş gösterdikten sonra ikinci günkü haberinde ise, 'gereksiz kriz' nitelmesi yaparak, "Reyting 0.8 kriz yüzde 100" manşeti atmıştır. Haberde bu kez İsrail'den gelen en üst düzeyde tepkilere de yer verilmiştir. İsrail yönetiminin geçmişi hatırlatarak, Türkiye'yi eleştirmesine yer verilmiştir. Türkiye'nin ise İsrail'e karşı tutumu Dışişleri Bakanı'nın açıklamasıyla gösterilmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı açıklamasıyla 'zor durumdaki Türk-İsrail ilişkileri' açısından 'endişe verici bir durum yok' mesajı verilmek istenmektedir. Hürriyet Gazetesi'nin manşeti özellikle 'İslami' kesim olarak adlandırılan medya tarafından yoğun şekilde eleştirilmiştir. Cumhuriyet Gazetesi ise, krizle geçmişte yaşananlar arasında ilişki kurarak Davos Krizi ve o dönemde yaşanan tatbikat gerilimine de atıfta bulunularak İsrail tarafının rahatsızlığı dile getirilmiştir.

TÜRK ELÇİYE UYARI: İsrail, Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği "Dökme Kurşun" askeri operasyonunun anlatıldığı TRT'deki, 'Ayrılık' adlı dizi nedeniyle, rahatsızlığını Türk Büyükelçiliği'ne ilettiler (Cumhuriyet,17.10.2009).

Habere kısa şekilde yer verilse de, İsrail tarafından bahsedilirken, 'uyarı' ifadesinin kullanılması Türkiye'nin 'hatalı' olabileceği anlamını da çıkarmaktadır. Uyarı yapılan nesne genelde hatayı yapan taraf olarak anlaşılmaktadır. Bu ifadeyi haber dilinde de kullanılınca aynı sonuç çıkmaktadır.

GERGİNLİK DERİNLEŞİYOR: Anadolu Kartalı tatbikatı ile oluşan ve TRT'deki Ayrılık adlı dizi ile büyüyen diplomatik kriz gittikçe büyüyor. İsrail, TRT'deki Ayrılık dizisine ilişkin Tel Aviv Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Ceylan Özen'e önceki gün iletildiği rahatsızlığın benzerini dün Ankara'da Dışişleri Bakanlığında dile getirdi (Cumhuriyet, 19.10.2009).

Cumhuriyet Gazetesi yayımlarında ‘uyarı’ ifadesini kullanmaya devam etmektedir. Olaydan 3 gün sonraki gazete sütunlarında, olaya kısa şekilde yer verilse de, İsrail’in attığı adımlara yer verilmiş, Türkiye’nin cevabı gazete sütunlarına taşınmamıştır. Gazetenin ilk sayfasında Ankara’nın tepkilere yönelik cevabına yer verilmemesi, aynı zamanda haberin etraflıca değil, editoryal kısıtlamalar üzerinden gazeteye taşındığını göstermektedir.

‘Dizi Krizi’ olarak adlandırılan olay, Türk medyasında ‘Davos Krizi’ kadar yer bulmasa da, yaşanan Türk-İsrail geriliminin daha büyüdüğünü göstermektedir. Taraflar arasındaki gerilime medya da kayıtsız kalmamaktadır. Bazı medya organları olaylara ‘iki taraflı bakış açısı’ altında yer verdiklerini söylese de, diğer medya organları bu bakış açısını ‘işbirlikçilik’ olarak nitelendiren yayınlar yapmaktadır. İç siyasetteki gelişmeler, gazete manşetlerinde olaya yer verilme biçiminin niteliğini belirlerken, bazı gazetelerin olayı ‘az denilebilecek’ miktarda yer verilmesi, medyadaki grupların ‘habere yer vermeme de bir yayım politikasıdır’ anlayışı doğrultusunda hareket ettiklerinin göstergesi niteliğinde karşımıza çıkmaktadır.

Hürriyet Gazetesi, olaya hem hükümet hem de İsrail açısından yer vermekte ve ‘ilişkilerin önemli olayın önemsiz olması gerektiği’ mesajını veren içerikler üretmektedir. Cumhuriyet Gazetesi de, olaya ‘çok az’ denilebilecek nitelikte yer vererek, durumu anlatan bir habere yer vermiştir.

3.3. Alçak Koltuk Krizi İncelemesi

‘Alçak Koltuk’ olarak adlandırılan kriz, Türkiye-İsrail ilişkileri arasında söz konusu çalışmaya konu olan iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin en düşük düzeye çekildiği dönemde Tel Aviv yönetiminin tek taraflı olarak en yoğun eleştirilere olayların başında gelmektedir. Olay sonrası Türk medyasındaki yayımlarda özellikle yapılan muamelenin hem ulusal hem de uluslararası anlamda yoğun eleştirilere neden olduğu görülmektedir. Olay aslında dizi krizinin devamı niteliğinde meydana gelmiş, ‘Kurtlar Vadisi’ dizisindeki bir sahne sonrası İsrail’in tepkisi Türk Büyükelçisi’ne gösterilmeye çalışılmış, ancak yöntem konusunda İsrail tarafına yoğun tepkiler gelmiştir.

Türk basını da olay karşısında hükümetin yanında yer alarak, İsrail hükümetinin tavırının dış politika teamüllerine uygun olmadığı yorumları yapılmıştır. Gazetelere yansıyan haberlerde, özellikle olayın İsrail tarafı konumundaki Danny Ayalon’a yönelik yoğun eleştiriler yapılmıştır. Türk basınında ayrıca, Türk tarafının tezlerinin doğruluğundan bahsedilerek, muhalefet partilerinin iktidara destek verdiği görülmektedir.

Hürriyet Gazetesi de, aynı yönde manşet ve başlıklarıyla habere yer vererek, İsrail tarafının yaptığının ‘uluslararası ilişkilerde yeri yok’ mesajını gazete sütunlarına taşımıştır.

İSRAİL’DE DİPLOMATİK SKANDAL: Kurtlar Vadisi dizisindeki bir sahneyi gerekçe gösteren İsrail Dışişleri Bakan Yardımcısı, bakanlığa çağırdığı Türk Büyükelçisi Oğuz Çelikkol’u bütün protokol kurallarını hiçe sayarak küçük düşürmeye kalktı.

KORİDORDA BEKLETTİ: Büyükelçi Oğuz Çelikkol, diplomatik nezaket sınırları hiçe sayılarak önce koridorda bekletildi, ardından küçük bir odaya alındı ve Bakan Yardımcısı Danny Ayalon’un oturduğu koltuktan çok daha alçak bir koltuğa kasıtlı olarak oturtuldu.

FOTOĞRAF ÇEKTİRİLDİ: Özellikle davet edilen İsraili gazeteciler, fotoğraf için ikilinin tokalaşmasını istedi. Ayalon, İbranice "Hayır, tokalaşmayacağız. Görüyorsunuz, bizden aşağıda oturuyor, biz yüksekteyiz ve önüne tek bir bayrak (İsrail bayrağı) koyduk" dedi.

ANKARA KINIYOR VE ÖZÜR BEKLİYORUZ: "Türkiye'ye yönelik ifade ve tutumları şiddetle kınıyoruz. Büyükelçimize yapılan muamele ile ilgili telafi edici adımların atılmasını bekliyoruz." (Hürriyet, 13.01.2010).

Hürriyet Gazetesi'nin 13 Ocak 2010 tarihli manşeti ve ön sayfa haberleri neredeyse tamamen bu olaya ayrılmış durumdadır. Haberde olayın nasıl olduğu anlatılmış, gazete 'ulusal' tepkiyi de ortaya koyarak manşetinde Başbakan Erdoğan'ın Davos tepkisine atıfta bulunarak, '1 dakika' anlamına gelen 'One minute' manşeti atmıştır. Hürriyet Gazetesi'nin haberinde, 'diplomatik teamül' vurgusu yapılarak, eleştirel bir yaklaşım sergilenmiştir. Türkiye'nin ulusal duruşu vurgulanırken, hükümetten gelen açıklamalara da yer verilerek, Ankara hükümetinin haklılığı dile getirilmiştir.

İSRAİL KARŞILIĞINI HER ZAMAN BULUR: Başbakan Erdoğan, Büyükelçi Çelikkol'a yönelik İsrail'in yaptığı uygulamaya tepki gösterdi: "Böyle bir yaklaşım, böyle bir anlayış İsrail yönetimi tarafından gösterilirse tabii ki Türkiye tarafından karşılığını her zaman bulur." (Hürriyet, 14.01.2010).

Hürriyet Gazetesi'nin olaya karşı tavrı, İsrail'e yönelik eleştirel haberleri ikinci gün de devam etmektedir. Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın açıklamalarının yayımlanması Hürriyet Gazetesi'nin editöryel tavrının olaya ilişkin hükümete desteğini niteler durumda olduğu görülmektedir. Gazetenin hükümet yanında yer alan bir dil kullanması, İsrail'in yaptığı diplomatik teamülleri aşan davranışın yanı sıra muhalefetin de hükümete desteğini ortaya koymasının da bir sonucu olarak değerlendirilebilmektedir.

AKLI BAŞINA GEÇ GELDİ: Ayalon, Türkiye'nin tepkisi üzerine özür diledi. Ankara kabul etti.

ÖZRÜMÜ TÜRK HALKINA DA İLETİN: "Özür" içermeyen iki açıklamayı Ankara reddetti. Ayalon, mektubu Çelikkol'a verirken, "Bu özrümü Türk halkına da iletin" dedi.

MEDYANIN TAVRINA TEŞEKKÜR: Başbakan Erdoğan, 'alçak koltuk' krizinde birlik ve beraberlik tavrı nedeniyle medyaya teşekkür edip şöyle dedi: "Bu son olayda Türk medyasının, durdurduğu nokta benim bir Başbakan olarak özlediğim bir noktadır" dedi.

KUDÜS'TE SOKAĞIN NABZİ: Bilgisayar Öğrencisi Simon Cohen: "Bizi Araplara karşı terörist olarak gören bir ülke ile dost olmak istemiyorum. Tatil için bir daha Türkiye'ye gitmem" Kudüs'te Filistinli Sarabati Nidal, Türk olduğumuzu söyleyince bağırarak, "Türkler geldi. En yüksek sandalyeyi getirin" diyor gülerek... İşçi emeklisi Silom Hamalha durumdan rahatsız: Türkiye'yi kaybetmek işimize gelmez. Bu fotoğraf Türkiye'yi değil bizi küçülttü. İsrail Dışişleri iflas etti." (Hürriyet, 14.01.2010).

Hürriyet Gazetesi 14 Ocak 2010 sayılı nüshasında da olayı manşetlere taşımış, gelişmeleri en fazla şekilde yer vererek konuyu önemli olarak ele aldığını göstermiştir. Hürriyet Gazetesi'nde yer alan haberde İsrail hükümetine eleştiri niteliğinde bir manşet kullanılmış, gelen özür açıklamasının önemine değinilmiştir. Haberde, özellikle Cumhurbaşkanı Gül ön plana çıkarılmış, diğer gazetelerden ayrı şekilde Başbakan'ın özür konusundaki sözlerine yer verilmemiştir. Bu yayın politikası zaman zaman Türkiye'deki gazetelerde görülen bir davranıştır. Hükümette yer alan iktidar odaklarının gazeteye yakınlığı çerçevesinde değerlendirilmesi, ilişkiler ağı üzerinden hareket alanı açılması, ön plana çıkarılması medyada görünürlük sağlanması ve bunun üzerinden çıkar elde edilmesi medyada sık sık rastlanılan bir yaklaşım tarzıdır.

Ayrıca gazetede İsrail halkının da tepkileri yansıtılmış, Ankara'nın o dönemdeki açıklamalarına paralel olarak, İsrail hükümetiyle, İsrail halkının ayrıştırılması ve tepkinin İsrail hükümetine yönelik olduğu konusu ön plana çıkarılmıştır.

İSRAİL'DE İKİ İSİM HEDEFTE: Alçak Koltuk krizinin mimarı İsrail Dışişleri Bakan Yardımcısı Danny Ayalon ile Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman, muhalefet ile ılımlı medyanın boy hedefi haline geldi.

İSTİFA ÇAĞRISI: Ayalon ile kurulan tezgahın mimarı olarak değerlendirilen Lieberman'ın istifa etmeleri isteniyor. 17 milletvekili de, Çelikkol'a üzüntü içeren bir mektup yolladı.

TÜRKLER UNUTMAZ: İsrail askeri radyosu yaşananlar için, "Rezalet üstüne rezalet" değerlendirmesi yaptı. Jerusalem Post Gazetesi "İsrail kendini ayağından vurdu", Haaretz Gazetesi de "Türk kamuoyu İsrail'in hakaretini unutmayacak" diye yazdı (Hürriyet, 15.01.2010).

Hürriyet Gazetesi takip eden üç günlük süreçte konuya büyük önem göstermiştir. Haberde Türkiye'nin haklılığı özellikle vurgulanmış, muhalefetin de hükümete bu konudaki desteği sergilenmiştir. Bu arada, İsrail'den gelen tepkiler de ortaya konularak Ankara'nın İsrail'in tutumu karşısındaki haklılığı ön plana çıkarılmıştır. Bu haberde de, konunun İsrail siyasi hayatındaki etkileri ortaya konularak, Ankara'nın pozisyonunun doğruluğu yinelenmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi ise, olaya karşı tutumunda hem Türkiye'nin haklılığını dile getirmiş, hem de sonrasında yaşananlar sırasında hükümete olan eleştirilerini dile getirmiştir. Özellikle İsrail'in dilediği özür konusunu gündeme getirerek, tutumun diplomatik nitelikte bir özür olup olmadığını tartışmaya açmıştır.

İSRAİL'LE İPLER KOPUYOR: Tel Aviv'in Türkiye Büyükelçisi Çelikkol'a yönelik yakışıksız tavrına Ankara'nın tepkisi sert oldu. Dışişleri Bakanlığı İsrail Dışişleri'nin "Bize ahlak dersi verecek en son ülke Türkiye'dir" açıklamasına tepki gösterdi. Dışişleri, "Bu ifade tarihe karşı haksızlık" açıklamasını yaptı. Ahmet Davutoğlu bu koşullarda İsrail'le diyalogun olmayacağını açıkladı. İsrail'den özür gelmezse elçinin çekilebileceği belirtiliyor.

LİBERMAN PLANLAMIŞ: Yalnızca İsrail bayrağının masaya konulduğu görüşmede Çelikkol'dan daha yüksek bir koltukta oturan Ayalon gazetecilere "Dikkatinizi çekerim, o daha alçak bir sandalyede oturuyor" dedi. İbranice konuşan Ayalon'un dediklerini anlamayan Çelikkol gülümsemekle yetindi. Mizansenin aşırı sağcı Dışişleri Bakanı Lieberman'ın planladığı belirtildi. Çelikkol "ilkel bir kafa'nın sonucu" dedi (Cumhuriyet, 13.01.2010).

Cumhuriyet Gazetesi'nin ilk haberinde, diğer gazetelerde olduğu gibi, olayın oluş biçimi anlatılmıştır. Ankara'nın tavrının ön plana çıkarıldığı haberde, İsrail tarafındaki tartışmalara da değinilmiştir. İsrail tarafındaki tutum konusunda gazetenin Türkiye'deki yayın politikasının karşısı olarak nitelediği gruplara atıf yaptığı görülmektedir. Gazete 'aşırı sağcı' diyerek İsrail hükümetiyle hükümet içindeki bir grubu ayrıştırarak, İsrail hükümetiyle iplerin kopması olarak nitelediği olayla ilgili, hükümetin içindeki bir gruba işaret etmiştir.

Ayrıca ilk sayfada dönemin Başbakanı Erdoğan'a; İslam hizmet ödülü haberiyle, Türkiye'nin Davos ve dizi kriziyle birlikte İsrail'le karşı karşıya geldiğine işaret edilip, 'Türkiye Batı bloğundan kopuyor' söylemine tanımlama vermeden vurgu yapılmıştır.

ANKARA'DAN REST İSRAİL'DEN ÖZÜR

Gül'ün 'bu işi düzelt' mesajı üzerine Tel Aviv'den beklenen yanıt geldi. Cumhurbaşkanı Gül'ün diplomatik saygısızlık için dün akşama kadar "resmi özür" gelmediği takdirde Tel Aviv Büyükelçisi Çelikkol'un geri çağrılacağı yönündeki açıklaması üzerine İsrail 'özür mektubu' gönderdi. Cumhurbaşkanı Peres'in devreye girmesiyle mektubun Başbakan Netanyahu ve Dışişleri Bakan Yardımcısı Ayalon tarafından yazıldığı belirtildi. Mektup akşam saatlerinde Ankara'ya ulaştı. Ayalon'un mektupta Çelikkol'a hitaben "Girişimin yapılış biçimi ve algılanışı nedeniyle Ankara'ya dönmesi gündeme gelen Çelikkol, "İsrail Savunma Bakanı Barak'ın Türkiye ziyaretinin hazırlıkları için geleceğim" diye konuştu. Başbakan Erdoğan da "Diplomatik olarak istediğimiz yanıtı aldık" dedi (Cumhuriyet, 14.01.2010).

Cumhuriyet Gazetesi'nin 14 Ocak 2010 tarihli nüshasında da olaya yer ayrılmış ancak konuyla ilgili açıklamalara geniş şekilde yer verilmemiştir. Konunun önemine binaen olay, ilk sayfada yer bulmuş ama haber manşet olarak görülmemiştir. Cumhuriyet Gazetesi'nin bu tutumu, iki ülke arasında kriz olduğu ancak gazetenin konuyu manşet haber görece kadar önemsemediğinin göstergesidir. Konu daha çok iç siyasi mesele olarak da kullanıldığı için gazetenin bu aşamada muhalif kimliğiyle hükümet lehine bir bakış açısıyla yayın yapması beklenmemektedir. Ancak, Türkiye'nin ulusal kimliğiyle de ilgili bir konu olduğu için İsrail tarafından yapılan haksızlığın da okuyucularla paylaşıldığı görülmektedir.

ÖZÜRE ÖZEL FORMÜL: İsrail Dışişleri Bakan Yardımcısı Ayalon'dan gelen özür mektubunun aslında resmi bir özür olarak kabul edilmemesi gerektiği kaydedildi. Diplomatik teamüllere göre, İsrail'in Türkiye'den kişisel bir mektupla değil, Başbakan ya da Dışişleri Bakanı'nın imzasıyla "hükümetten hükümete" bir mektupla özür dilemesi gerektiği belirtildi.

KRİZİN BÜYÜMESİ ÖNLENDİ: Emekli Büyükelçi Nüzhet Kandemir, "Tarafların konuyu bir an önce kapatarak daha ileri düzeylerde bir ihtilaf haline gelmesini istemedikleri, bunun için de böyle bir formül üzerinde mutabık kaldıkları anlaşılmaktadır" derken, emekli büyükelçi olan CHP Genel Başkan Yardımcısı Onur Öymen de, Dışişleri Bakanlığı yazılı bir protesto notası vermediği için, Ayalon'un kişisel özür gönderme yolunu seçtiğini söyledi (Cumhuriyet,15.01.2010).

Cumhuriyet Gazetesi'nin muhalif kimliğiyle dönemin iktidarına karşı tutum aldığı bilinmektedir. Bu haberde de, diğer gazetelerde 'özür başarısı' olarak lanse edilen olaya karşı gazetenin farklı bir yaklaşımla tavır gösterdiği, olayı okuyucularına farklı aktardığı görülmektedir.

Cumhuriyet Gazetesi'nin 15 Ocak 2010 tarihli nüshasında İsrail tarafından iletildiği belirtilen özürün, diplomatik teamüllere uygun olmadığı iddia edilmekte, konu iç siyasi unsur olarak görülerek, muhalefet kanadından bu iddiayı destekleyen açıklamalara yer verilmektedir. Haberde ana muhalefet yetkilisinin de, sözlerine yer verilerek, hükümetin nota vermemesi eleştirilmiştir.

Alçak Koltuk Krizi Türkiye-İsrail krizlerinde özellikle Ankara'nın hem uluslararası hem de ulusal alanda haklı bulunduğu ve hatta İsrail yönetimine kendi iç siyasilerinden de yoğun eleştirilerin olduğu bir olay olarak akılda kalmıştır. Türkiye'de ise, genel olarak basın ve medya hükümeti haklı bulmuş, ancak olay iç siyasi gelişmelere de bağlı olarak medya kurumlarının bakış açılarına yansımıştır.

3.4. Mavi Marmara Krizi İncelemesi

Mavi Marmara Krizi, Türkiye-İsrail tarihinin en büyük krizi olarak tarihe geçmiştir. Olay siyasal veya politik ayrışmanın yanı sıra can kaybına da yol açması sebebiyle iki ülke ilişkilerinde ‘onarılmaz’ bir sorun olarak günümüze kadar etki etmiştir. 27 Nisan 2016 tarihinde iki ülke arasında normalleşme adımı açıklaması yapılmışsa da, Ankara ve Tel Aviv arasındaki ilişkiler eski günlerinden çok uzaktır. AK Parti iktidarı döneminde “Davos Krizi” olarak adlandırılan süreçle başlayan gerilim “Mavi Marmara Krizi” ile en üst noktaya ulaşmış, o dönemde ‘iki ülke savaşın eşiğine geldi’ gibi yorumlar dahi yapılmıştır.

İsrail’in askerlerinin baskın sonrası kameralar önünde 10 kişiyi öldürmesi, o dönemde Türk basınında önce sert tepkiye neden olmuş, ardından da hükümete yardım gemilerinin gitmesine izin verilmemesi gerektiği yönünde eleştiriler yapılmıştır. Özellikle hükümete yakınlığıyla bilinen bazı grupların eleştirileri, o dönemden sonra hükümetle bu gruplar arasında yoğun gerilime neden olmuş, önce cemaat olarak adlandırılan gruplar özellikle 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe girişimi sonrası ‘terörist’ ilan edilerek grubun üyesi kişiler için yakalama kararları çıkarılmış ve toplu tutuklanmalarına neden olmuştur.

Hürriyet Gazetesi, olayı ilk günden sonra manşetine taşımış, olaylar günlerce Türk basınında birinci gündem maddesi olarak ele alınmıştır. Gazete manşetleri, olayla ilgili haberlere ayrılmış, olayın tüm detayları incelenmiş, Türkiye’nin adımları yakından takip edilmiş, uluslararası toplumun tepkisine haberlerde yer verilmiştir.

DÜNYA AYAKTA: İsrail’in korsan saldırısı üzerine BM Güvenlik Konseyi olağanüstü toplandı. Obama, "Endişeliyim" derken, Şili gezisini yarıda kesen Başbakan Erdoğan, "Tepkisiz kalmayacağız" dedi.

NOTADAN DAHA SERT UYARI: Ankara’da kriz masası oluşturuldu. Dışişleri Bakanlığı, İsrail Büyükelçisi Levy’yi çağırarak notadan daha sert sözlü uyarıda bulundu. Tel Aviv Büyükelçisi Çelikkol, Ankara’ya çağrıldı. Başbakan Vekili Arınç, "Hiç kimse bu olay sebebiyle, İsrail’e savaş ilan etmemizi beklemesin" dedi. Arınç, İsrail ile planlanan 3 tatbikatın da iptal edildiğini açıkladı (Hürriyet,01.06.2010).

Hürriyet Gazetesi, Türkiye ile İsrail arasındaki en büyük kriz olarak belirtilen “Mavi Marmara Krizi”ni manşetinden okuyucularıyla paylaşmıştır. Gazete neredeyse tüm ön sayfasını olaya ayırmış, olayın tüm yönlerini sütunlarına taşımıştır. Hürriyet Gazetesi haberinde, İsrail askerlerinin saldırısında can kaybının kaç olduğunu, Türkiye’nin tepkisini, uluslararası kurumlardan gelen ve İsrail’den gelen açıklamalara karşı eleştirileri okuyucularına iletmiştir. Haberde öncelikle Başbakan Erdoğan’ın açıklamaları ve olaya tepki gösterip gezisini yarıda keserek Türkiye’ye dönmesine yer verilmiştir. Gazetenin söyleminde hükümetle uyumlu bir bakış açısıyla İsrail’e gösterilen tepki söz konusudur. Olayın gerçekleşme biçimi ve yaşananlar açısından gazetenin, hükümete destek olduğu görülmektedir.

Cumhurbaşkanı Gül’ün açıklamalarına da yer verilmesi, hükümet içerisinde iktidar odakları açısından dengeli bir tutum sergilendiğinin göstergesidir. Haberde diğer devletlerden gelen açıklamalara da yer verilmesi Türkiye’nin politik duruşuna yönelik uluslararası bir desteğin varlığını okuyucularına aktarmaktadır. Son olarak, İsrail’den gelen açıklamaların ‘bahane’ başlığı altında alıntılanması basının da İsrail’e tepkisini göstermektedir.

ERDOĞAN İSRAİL’İ ÇOK SERT UYARDI: ESKİSİ GİBİ OLMAYACAK: Erdoğan, "Zorbalık, haydutluk, korsanlık bile iltifat olur" dediği İsrail’i, "Dostluğumuz ne kadar kıymetliyse düşmanlığımız da o kadar şiddetlidir" sözleriyle uyardı. Başbakan Erdoğan’ın

konuşmasını aralarında Euronews, CNN International, BBC'nin de bulunduğu 27 ülke televizyonu canlı yayınladı (Hürriyet,02.06.2010).

Hürriyet Gazetesi ikinci günde de iki ayrı haberi takipçileriyle paylaşmıştır. Başbakan Erdoğan'ın açıklamaları, Türkiye'nin tepkisini ve basının Ankara'ya desteğini anlatır niteliktedir. Erdoğan'a olan ilginin, uluslararası basın kuruluşlarının da dönemin Başbakan'ın açıklamalarına yer verdiğinin belirtilmesi, hem olayın hem de Ankara'nın bakış açısını ortaya koyar nitelikte bir adım olarak değerlendirilmektedir.

İSRAİL BASINI: REZİL FİYASKO: Kanlı baskın İsrail basınının da tepkisini çekti. Maariv Gazetesi'nden Ben Caspit şöyle yazdı: "Bir dizi başarısızlık, rezil bir fiyaskoya dönüştü." Haaretz Gazetesi'nden bir başka yorumcu ise, "6 yaşındaki oğlum bile, krizi bu hükümetten daha iyi yönetir" diye yazdı (Hürriyet,02.06.2010).

Hürriyet Gazetesi, aynı gün diğer haberiyle de İsrail yönetimine tepkiyi dile getirmiş durumdadır. Hem İsrail gazetelerinden verilen örnekler, hem de o haberlerdeki benzetmeler, olayın İsrail açısından fiyasko olduğu anlamında kullanılmıştır. Haberlerdeki dil, sade ve yalın olarak karşımıza çıkarken, İsrail yönetiminin eleştirisi aynı zamanda Ankara'ya destek niteliğinde karşımıza çıkmaktadır. 'Rezil fiyasko' ifadesi Hürriyet'in haber dilinde yer almayan bir ifadedir. İsrail tarafına karşı İsrail basınında yer alan eleştirel ifadelerin Hürriyet gazetesinde yer bulduğu görülmektedir.

ÇÖZEMEZSEN GÖRÜŞMEM: Başbakan Erdoğan'ın ABD Başkanı Obama ile önceki akşam 20.00'de yapacağı açıklanan telefon görüşmesi, "İsrail'den serbest bırakma garantisi" istenince 23.15'te gerçekleşti.

İSRAİL'E YAPTIRIM GÜNDEMDE: Başbakan Erdoğan başkanlığında toplanan güvenlik zirvesinde, PKK'nın İskenderun'daki terör saldırısı ve İsrail'e uygulanacak ekonomik ve askeri yaptırımlar değerlendirildi. Buna göre Türkiye'nin koşulları kabul edilemez ise İsrail'le yeni askeri anlaşma yapılmayacak ve ticaret asgari düzeye indirilecek (Hürriyet, 03.06.2010).

Hürriyet Gazetesi, krizin dördüncü gününde de olaya ilişkin yayınlarına devam ederek, Türkiye'nin olay sonrası tavrını dile getirmiştir. Yine gazetenin ilk sayfası çoğunlukla bu habere ayrılırken, Türkiye'nin ABD üzerinden İsrail'e baskı yaptığı ve taleplerinin yerine getirildiği belirtilmiştir. İsrail'e yönelik hükümet önlemleriyle sonuç alındığı belirtilirken, hükümete destek mesajlarına da yer verilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi de, 'Mavi Marmara Krizi' konusunda ulusal tepkiyi dile getirerek, olayın bir 'insanlık suçu' olduğu yorumunu yapmıştır. Ancak, olayın gelişimi açısından hükümete de eleştirilerde bulunulmuş, konvoyun Gazze'ye gönderilmesinin hata olduğunu ve hükümet tarafından engellenmediği konusuna vurgu yaparak, hükümeti de olay nedeniyle eleştirmiştir.

İSRAİL İNSANLIĞI VURDU: Gazze'ye yardım götüren filoya komandolarca düzenlenen saldırıda silahsız siviller can verdi.

DÜNYA AYAKTA: Saldırının ardından BM Güvenlik Konseyi ile AB büyükelçileri acil toplanırken NATO büyükelçileri de bugün görüşme kararı aldı. BM'de konuşan Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu saldırıyı 'haydutluk' olarak nitelendirerek 'uluslararası soruşturma' istedi. ABD Başkanı Obama, ölümlerden üzüntü duyduğunu bildirdi. İngiltere, Fransa ve İtalya, İsrail'i kınadı.

DEVLET TERÖRÜ-ERDOĞAN SALDIRIYA TEPKİSİZ KALINMAYACAĞINI SÖYLEYEN BÜYÜKELÇİ ÇAĞRILDI: Başbakan Erdoğan, Şili'de yaptığı açıklamada

İsrail'in saldırısının gerekçe ne olursa olsun uluslararası hukuka aykırı olduğunu vurguladı. İsrail hükümetinin barış istemediğinin bir kez daha ortaya çıktığını belirten Erdoğan, "İnsanlık dışı devlet terörü karşısında sessiz kalmayız" diye konuştu. Türkiye Tel Aviv'deki büyükelçisini çağırdı, askeri ve sportif faaliyetler iptal edildi (Cumhuriyet, 01.06.2010).

Cumhuriyet Gazetesi de, diğer gazeteler gibi olaydan sonra kanlı baskınla ilgili detayları gazetenin ilk sayfasından manşet olarak okuyucularıyla paylaşmıştır. Haberde dikkat çeken ise, can kaybı ile ilgili bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Can kaybı ile ilgili bilgilerin net olmaması nedeniyle, 'saldırıda en az 9, kimi kaynaklara göre ise 19 kişi yaşamını yitirdi' ifadelerine yer verilmiştir.

Cumhuriyet Gazetesi'nin netlik göstermeyen bir konudaki tavrı, habercilik hassasiyeti olarak değerlendirilebilir. Ayrıca olaya karşı ulusal bir hassasiyet olduğu için muhalif kanatta da olsa, Erdoğan'ın açıklamalarına yer verilerek, İsrail'e karşı tepki sütunlara taşınmıştır.

ABD KALKAN OLDU: Vahşeti kınayacağına Gazze'ye yardımların İsrail üzerinden yapılmasını istedi. İsrail 629 kişiyi gözaltında tutuyor

GÜVENLİK KONSEYİ BİLDİRİYİ YUMUŞATTI: ABD, Türkiye'nin talebiyle toplanan BM Güvenlik Konseyi'nin saldırıyla ilgili bildirisini yumuşattı. Washington, saldırıyla ilgili soruşturmayı BM'nin değil İsrail'in yapmasını isterken yardımların deniz yoluyla yapılmasının da uygun olmadığını savundu. Konsey de İsrail saldırısı yerine "en az 10 sivilin ölümü ve çok sayıda yaralanmayla sonuçlanan" bu "eylemleri" kınadı (Cumhuriyet,02.06.2010).

Cumhuriyet Gazetesi'nin ikinci gün haberinde ise, olay üzerinden diğer ülkelere yönelik eleştiriler görünmektedir. Özellikle gazetenin geleneksel sol muhalefet çizgisinden belirtilerle, ABD yönetimine tepkiler sütunlara taşınmıştır. ABD yönetiminin, İsrail'e olan desteği aynı zamanda Washington'un stratejik müttefiki olan Türkiye'ye mesaj niteliği içerirken, okuyucuya hükümetin olaya ilişkin yetersizliği vurgusu yapılmaktadır.

AKP'Lİ VEKİLLER NEDEN VAZGEÇMİŞ?:Parti yönetimi milletvekillerinin gemiyle gitmesine izin vermedi.

PARTİ YÖNETİMİ UYGUN BULMAMIŞ: Geçen yıl Filistin'e giden AKP'li 16 vekilden bazılarının İsrail'in kanlı baskın gerçekleştirdiği gemiyle gitmek istedikleri ortaya çıktı. Ancak parti yönetiminin milletvekillerinin Gazze'ye gidişinin uygun bulunmadığı belirtildi. Vekiller iş yoğunluğunu gerekçe göstererek son anda gitmekten vazgeçti.

GENELKURMAY: GİTMEYİN: Dışişleri Bakanlığı'nın hükümete sunduğu alternatif senaryolarda İsrail'in, yardım konvoyuna ölümcül güç kullanarak müdahale edebileceği ihtimal dışı bırakılırken Genelkurmay Başkanlığı'nın güvenlik kaygıları taşıdığı ortaya çıktı. İnsani Yardım Vakfı'nın planlama aşamasında Genelkurmay'ın kapısını çaldığı öğrenildi. Genelkurmay'ın, İHH yetkililerine güvenlik gerekçesiyle 'gitmeyin' telkininde bulunduğu belirtildi (Cumhuriyet, 04.06.2010).

Cumhuriyet Gazetesi'nin olaya ilişkin haberlerinde hükümete yönelik de ağır ithamlar vardır. Özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kendi milletvekillerinin gemilere binmesine izin vermemesi gündeme getirilerek olay hakkında kuşku yaratılmaya çalışılmaktadır. Olaya ilişkin haberle hem parti yönetimi suçlanmış hem de ihmal olduğu belirtilmek istenmiştir.

Genelkurmay Başkanlığı'nın 'gitmeyin' raporuna hükümet çevresinin uymaması eleştirilmiş, 'TSK'ya güven' mesajı verilerek hükümete tepki gösterilmiştir. Bu aynı zamanda iç siyasette TSK'nın yıpratıldığı bir döneme denk geldiği için uluslararası bir olayın iç siyasette de sonucu olduğunu gösteren nitelikte bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümete muhalif olan bir yayım organı olarak Cumhuriyet, hükümeti eleştirmesinin yanı sıra Ankara'daki odakları ayrıştırarak, olaydan hükümetin de sorumlu olduğu mesajı vermiştir.

Sonuç

Türkiye ve İsrail arasındaki ilişkilere bakıldığında inişli çıkışlı dönemler görülmektedir. Özellikle İsrail'in kuruluşu sırasında Türkiye, bekle-gör politikası çerçevesinde hareket etmiş ama yine de Tel Aviv'i ilk tanıyan hükümetler arasında yer almış ve hatta İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olmuştur. 2. Dünya Savaşı sonrası 1950'li yıllarda Türkiye'nin batı bloğunda yer alma çabası ve Sovyet Birliği'nin Boğazlar konusundaki tehdidinin de bu tutumda etkisi vardır. Kuruluşundan bir yıl sonra İsrail'i tanıyan Türkiye gerekçesini, "İsrail BM'ye üye olmuştur, dolayısıyla BM Örgütü'nün evrenselliği çerçevesinde bu ülkeyi tanımaktayız" diyerek açıklamıştır. Tanıma kararında da görüldüğü gibi Türkiye, Filistin sorununa ilişkin çoğunlukla Arap ülkeleri ve İsrail'e yönelik tarafsız tutum geliştirmeye ve dengeli siyaset üretmeye çalışmıştır. Ancak Türkiye'nin güvenliğini ve istikrarını tehdit eden krizlerde Ankara'nın dönemsel kaygılar nedeniyle tavır gösterdiği görülmektedir. Menderes Döneminde artan kaygılar sonrası 1974'deki müdahaleye kadar olan dönemde Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu ve ekonomik kaygılar nedeniyle Arap ülkelere 'destekler' nitelikte bir tutum aldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, 1973 Arap-İsrail Savaşı'nda Türkiye, Arap bloğunda yer alarak, ABD uçaklarının İncirlik Üssü'nden kalkmasına izin vermezken, Sovyetler Birliği yakıt ikmali için Arap devletlerinin uçaklarına yardıma gitmesine hava sahasını açarak izin vermiştir. 12 Eylül 1980 darbesi sonrası Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in Kudüs'ün ebedi başkent ilan edilmesi sonrası İsrail'i, 'bölgede istikrarsızlık kaynağı' olarak nitelemesi, ABD'nin de tepkisini çekmiştir. 1983 sonrası Turgut Özal döneminde ise dış politika, çok yönlü dış politika olarak tarif edilmiş, hem batı hem de Ortadoğu dâhil doğuyla dengeli ilişkiler kurulacağı belirtilmiş, Arap ülkelerinin İsrail'le diplomatik ilişkileri kesin çağrısı, "Çıkarlarımızı düşünmeliyiz" diyerek reddedilmiştir. Örneğin, 1984'deki Lübnan askeri harekâtında Türkiye ABD'nin İncirlik Üssü'nü kullanmasına izin vermiş aynı zamanda operasyona da tepki göstermiştir. 1990'lara geldiğinde ise özellikle Türkiye'nin terör örgütü PKK'ya yönelik mücadelesi ikili ilişkiler açısından belirleyici olmuştur. Türkiye'nin özellikle savunma sanayi alanında ihtiyaçları İsrail'den yararlanmasını gerektirdi. 28 Şubat döneminde de iktidarda Necmettin Erbakan hükümeti olmasına rağmen, Cumhurbaşkanlığı makamı ve Genelkurmay Başkanlığı'nın tutumuyla İsrail'le olan ilişkiler kesintisiz devam etti. Özetle, özellikle Türkiye'nin iç güvenlik kaygılarının yanı sıra İsrail'in Arap ülkeleri karşısında kazandığı başarılar, Tel Aviv hükümetinin Filistinlilere yönelik tutumu ve Birleşmiş Milletler kararları Ankara'nın İsrail politikasını şekillendiren nedenler arasında gösterilmiştir.

Adalet ve Kalkınma Partisi 2001 yılında kurulması sonrası Türkiye siyasi hayatının en önemli, sınırlarını ve kendi zamanını aşan bir yapılanma olarak karşımıza çıkmaktadır. 3 Kasım 2002 seçimlerinde iktidara gelen parti o günden bugüne kesintisiz şekilde yaklaşık 16 yıldır iktidarda kalmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı sırasında İsrail ile Türkiye ilişkileri özellikle ilk dönemde Türkiye'nin güvenlik kaygıları ve gelişen ekonomik ilişkiler çerçevesinde istikrarlı bir görüntü çizmiştir. Aynı dönemde Türkiye, Suriye ile İsrail arasında 'arabuluculuk' rolünü üstlenmiş, iki ülke arasında dolaylı görüşmelere ev

sahipliği yapmıştır. İsrail'in o dönemde Gazze'ye yönelik gerçekleştirdiği 'Dökme Kurşun' Operasyonu, iki ülke arasında ilişkilerin bozulmasının ilk belirtisi olmuştur. O günden sonra Ak Parti Türkiye'si ile aynı dönemdeki seçimle iktidara gelen Netanyahu İsrail'i arasındaki ilişkiler hiçbir zaman eski haline dönmemiştir.

Türkiye bir ulus devlettir, hem kuruluş hem de sonraki dönemde oluşturulan yönetim organları ulus devlet ideolojisine göre şekillenmiştir. Ulus devlet otoritesi Türklük etnik yapısı üzerinden kurulmuş, kuruluş aşamasındaki tehdit algısı göz önünde tutularak etkinlik sağlanmıştır. Toplumsal hayatın her alanında olduğu gibi medya sektörü de ulusal anlamda devletçe desteklenmiştir. Basın yayın kuruluşları arasında yayın politikası açısından ideolojik farklılıklar dikkati çekse de ulus devlet yapısına karşı korumacı bir yayın politikasının ortak bir tavır olarak benimsendiği görülmektedir.

Uluslararası ilişkiler anlamında da Türkiye medyasının ana aktörleri, yayım politikasında ulusal bir tavır alma konusunda özenli davranmıştır. Ancak dış politikadaki olaylar ve uluslararası ilişkiler konuları, Türk medyası açısından iç politik tartışmalar açısından da gündeme alınmakta, tartışma konusu yapılmaktadır. Basın ve yayın organlarının, medyanın inşa ettiği dünya, söylem üzerinden kurulmaktadır. Söylem, sadece medyada haberlerin yazım biçimi ve kullanılan dil değildir. Söylem, bir iktidar inşasıdır. Gazetecilikte aslında yayına alınan habere çok alınmayan haberin de önemi vardır. Yayın politikasında kullanılan haberler ne kadar takipçinin dikkatini çekse de, ulaşmayan haber her zaman daha önemlidir. O yüzden iktidarlar gündemi belirlemek ister, gündemi belirleyerek toplumu etkilemek ve yönetmek ister. Söylem kitleler üzerinde iletişim yoluyla kurulan iktidarın aracısı olarak görülmektedir. İktidar homojen bir kavram değildir. Evin, okulun, medyanın, toplumsal hayatın, iktidarın ve hatta muhalefetin de iktidarı vardır. İktidar kavramı tek taraflı bir kavram olmadığı için egemenlik kavramını incelerken karşılıklı etkileşimi ortaya koymak gerekmektedir. Toplumsal hayatta etkileşimi sağlamak için en önemli etken kitle iletişim araçlarıdır. Kitle iletişim araçlarının yayınları açısından iki ülke arasındaki krizlerin takibi, medya kuruluşunun ulusal yapısıyla doğrudan ilgilidir. Ama bu yapı, iç iktidar çatışmaları ve güç mücadelesi söz konusu olduğunda geri planda tutulup medya içeriklerinde değişikliğe yol açmaktadır.

Türkiye-İsrail arasındaki krizlerde de iç siyasi gerilim ve iktidar mücadelesi haber metinlerinin yazımında etkisini göstermektedir. Türk medyası, İsrail'le yaşanan ilk önemli kriz olan Davos Krizi'nin başlangıcından itibaren ulusalcı bir anlayışla yaklaşmış, dönemin hükümetine yakın veya muhalif tüm medya kuruluşları İsrail yönetiminin tutumunu eleştirmiştir. Davos Krizi, özellikle Türkiye'nin tüzel kişiliği olan Başbakan'a yönelik bir saygısızlık olarak görülmüş, medya tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

Davos Krizi, çalışmaya konu olan tüm gazeteler tarafından manşet niteliğinde yer bulmuş ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Hürriyet Gazetesi, ilk ve ikinci gün Başbakan Erdoğan'ın açıklamalarına yer vererek, hem Türkiye'de hem de dünyada olayın çok büyük yankı bulduğunu belirtmiştir. Özellikle Başbakan Erdoğan'ın, 'Atatürk'ten öğrendik' sözlerine ön plana çıkararak, iktidarın ülkenin kurucu mantalitesine uygun davrandığı mesajı verilmiştir. Sonraki günlerde ise, 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in açıklaması gibi, olayı eleştiren açıklamalarda gazetede yerini bulmuş ve dengeli bir izlenim sağlanmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet Gazetesi ise, her ne kadar ulusalcı yaklaşımla krizde Ankara'nın yanında yer alsın, üslup eleştirileri üzerinden hükümeti eleştiren bir yayım çizgisi içerisinde hareket etmiştir. Özellikle stratejik müttefik ABD'den gelen tepkilere de yer vererek, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin tutumunu tartışmaya açmıştır.

Dizi Krizi ve Alçak Koltuk Krizi ise, Davos'ta yaşananlara göre, gazete sayfalarında daha az yer bulmuştur. Dizi Krizi'nde özellikle Hürriyet Gazetesi'nin manşetinde yer alan '0.8 reyting, %100 kriz' manşeti muhafazakar camiadan tepkiye neden olmuştur. Alçak Koltuk Krizi'ne baktığımızda ise İsrail açısından diplomatik bir hata olduğu görülmektedir. Tüm medya organlarında olduğu gibi incelemeye konu olan basın yayım kuruluşları da Tel Aviv yönetimine tepki göstermiştir. Burada kullanılan söylem açısından büyük farklılıklar ortaya konulmaktadır.

Mavi Marmara Krizi ise, Türkiye ile İsrail ilişkileri tarihinin en büyük krizidir. İncelemeye konu olan gazeteler, olayın uluslararası sularda gerçekleştiği ifadesiyle İsrail'e tepkisini göstermiştir. Mavi Marmara baskını Türkiye-İsrail arasında 'kırılma anı' olarak nitelendirilen bir olaydır. Olayın gazetelerde yer alma biçimi açısından Türkiye'deki medya ve iktidar anlaşmazlığının ortaya çıktığı da görülmektedir.

Söylem bir iktidar mücadelesidir. Evrensel gerçeklik denilen şeyin yok olmasını sağlayan bir yapıdır. Söylem, detaylarla değişen dünyanın nasıl değiştiğini gösterirken, insanı doğru olanı değil, tecrübeleri, alışkanlıkları, yaşantıları ve zorunlulukları çerçevesinde dünyayı algılamasını sağlar. Söylemle tek gerçek yoktur, gerçeğin algılama biçiminin değişimi vardır. Gazeteler de buna mukabil bir yayın politikası içindedir.

Hürriyet Gazetesi, Türkiye'de dönemin ana akım gazetesidir. Yayınlarında ulusal çizgiden uzaklaşmasa da, hem ticari kaygılar hem de iktidar ve muhalefet ilişkiler ağının etkisiyle, alternatif görüşlere yer vermiş kimi zaman hükümetin kimi zaman da hükümete yakın medyanın tepkisini çekmiştir. Hürriyet Gazetesi'nin etkisi yayımladığı haber değil, yayımlamadığı haberle de ilişkilidir. Adalet ve Kalkınma Partisi'ne ilişkin yönelik söylemlerde gazete yazarlarının eleştirilerini görmek mümkünken, haberlerde hükümetin açıklamalarına çokça yer verildiği görülmektedir. Cumhuriyet Gazetesi ise, Türkiye'nin kurucu mitlerini ve ulusal devlet anlayışını kısmen temsil etse de, iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi'ne yönelik muhalefet kanadının yayım dilini kullanmıştır. Cumhuriyet Gazetesi krizlerde Ankara hükümetinin yanında yer alsa da, Türkiye'nin kurucu partisi konumundaki Cumhuriyet Halk Partisi'nin yöneticilerinin açıklamalarına da yer vererek, hükümetin eleştirilmesine de olanak sağlamıştır. Bu durum, dış politikadaki gelişmelerin iç siyasi çekişmelerde de kullanılabilirdiğinin göstergelerinden biridir. Söylem bir mücadele alanı olmasının yanı sıra aynı zamanda gazetenin kendi kurduğu düşünce egemenliğinin okuyucu iletildiği sütunlardır. Gazeteler, bu alanda okuyucusunu etkileyebilir, düşüncesini değiştirip kurulan söylem üzerinden toplumsal dönüşümlere neden olabilir.

Kaynakça

- Bal, Hüseyin (2012): *Nitel Araştırma Yöntemi Görüşme Odak Grup Sözlü Tarih İçerik Analizi Söylem Analizi*, Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Büyükkantarcıoğlu, S. Nalan (2002): *Söylem Öncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi*, Ed.: Ömer Özer, Haberi Eleştirmek, Konya: Literatürk Yayınları.
- Cemal, Hasan (2005): *Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "İç Savaşın Perde Arkası-Cumhuriyeti Çok Sevmişim!*, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Durna, Tezcan ve Kubilay, Çağla (2010): *Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri, Medyada Söylemler*, İstanbul: Libra Yayınları.
- Girgin, Atilla (2013): *Haber Yazmak*, İstanbul: Der Yayınları.

Gür, Tahir (2013): Post-modern Bir Araştırma Yöntemi Olarak Söylem Çözümlemesi, *Journal of World of Turks*, cilt:5, sayı:1, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423939285.pdf>, Erişim Tarihi: 29.04.2018.

Le Bon, Gustave (2013): *Kitleler Psikolojisi*, Çev.: Hasan İlhan, Ankara: Alter Yayıncılık.

Machiavelli, Niccollo (2014): *Hükümdar*, Çev.: Necdet Adabağ, İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Punch, Keith (2005): *Sosyal Araştırmalara Giriş, Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sözen, Edibe (2017): *Söylem: Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, İstanbul: Profil Kitap.

Gazeteler

Cumhuriyet (2010): Cumhuriyet Gazetesi, 4 Haziran.

Cumhuriyet (2010): Cumhuriyet Gazetesi, 2 Haziran.

Cumhuriyet (2010): Cumhuriyet Gazetesi, 1 Haziran.

Cumhuriyet (2010): Cumhuriyet Gazetesi, 15 Ocak.

Cumhuriyet (2010): Cumhuriyet Gazetesi, 14 Ocak.

Cumhuriyet (2010): Cumhuriyet Gazetesi, 13 Ocak.

Cumhuriyet (2009): Cumhuriyet Gazetesi, 19 Ekim.

Cumhuriyet (2009): Cumhuriyet Gazetesi, 17 Ekim.

Cumhuriyet (2009): Cumhuriyet Gazetesi, 31 Ocak.

Cumhuriyet (2009): Cumhuriyet Gazetesi, 30 Ocak.

Hürriyet (2010): Hürriyet Gazetesi, 14 Ocak.

Hürriyet (2010): Hürriyet Gazetesi, 13 Ocak.

Hürriyet (2009): Hürriyet Gazetesi, 17 Ekim.

Hürriyet (2009): Hürriyet Gazetesi, 16 Ekim.

Hürriyet (2009): Hürriyet Gazetesi, 5 Şubat.

Hürriyet (2009): Hürriyet Gazetesi, 31 Ocak.

Hürriyet (2009): Hürriyet Gazetesi, 30 Ocak.